

Rootsi valitsuse ametlikud väljaanded

SOU 2010:53

Stockholm 2010

Michael Kimmel

Poisid ja kool: taustadokument „poistekriisi“ kohta

Aruanne on kättesaadav ka rootsi keeles. Selle rootsikeelne pealkiri on Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om ”pojkkrisen”

<http://www.regeringen.se/contentassets/7f7a1db6f42548a095703ec81002e72b/pojkar-och-skolan-ett-bakgrundsdokument-om-pojkkrisen-sou-201053>

Aruannet on võimalik osta Stockholmis, Fritzes Customer Service.

Adress: Fritzes, Customer Service,
SE-106 47 Stockholm

Rootsi

Faks: 08 598 191 91 (riigisisene)

+46 8 598 191 91 (rahvusvaheline)

Tel: 08 598 191 90 (riigisisene)

+46 8 598 191 90 (rahvusvaheline)

E-mail: order.fritzes@nj.se

www.fritzes.se

Trükitud: Elanders Sverige AB

Stockholm 2010

ISBN 978-91-38-23428-0

ISSN 0375-250X

Eessõna

Rootsi soolise võrdõiguslikkuse poliitika üldeesmärk on tagada naistele ja meestele samad võimalused, õigused ja kohustused kõigis peamistes eluvaldkondades. Koolides edendatakse soolist võrdõiguslikkust põhimõttel, et kõik õpilased peaksid saama oma võimeid ja huvisid proovile panna ja arendada traditsiooniliste soorollide seatud piiranguteta. Et aidata tõhusamalt kaasa haridussüsteemi soolises jaotuses väljenduvate traditsiooniliste soomustrite ja -struktuuri muutmisele, pidas Rootsi valitsus vajalikuks moodustada koolide soolise võrdõiguslikkuse töörühma. Töörühm alustas valitsuse ülesandel tööd novembris 2008 ja lõpetas sügisel 2010.

Michael Kimmel on New Yorki ülikooli sotsioloogiaprofessor ja õppejõud. Ta on üks maailma juhtivatest teadlastest ja autoritest mehelikkuse konstrueerimise ja mehelikkuse ideoloogia uurimise alal ning andnud sel teemal välja üle 20 raamatu, sh „Poistemaa“, „Olla mees Ameerikas“ ja „Sooliselt kallutatud ühiskond“ (ingl k *Guyland, Manhood in America ja The Gendered Society*). Selles aruandes arutleb Michael Kimmel, kuidas mõtestada probleemi, et poisid saavad koolis tüdrukutest keskmiselt halvemini hakkama, ning pakub välja lahendusi. Ta toob välja, mis tema meelest on põhiline teema, mis jääb tähelepanuta paljudes haridustaseme ja õpitulemuste soolist lõhet käsitlevates debattides kogu maailmas. Ma loodan, et aruanne aitab kujundada tasakaalustatud arutelu poiste ja noorte meeste hoiakutest kooli ja kõrgema hariduse suhtes. Aruanne esindab selle autori vaateid.

Anna Ekström, koolide soolise võrdõiguslikkuse töörühma juht

Sisukord

Poisid ja kool: taustadokument „poistekriisi“ kohta	1
I. Kas poisid on kriisis?	4
II. Poistega seotud kriisi globaalsed mõõtmed.....	6
III. Poistekriisi seletuseks.....	7
IV. Mis on pildil valesti? Poistega seotud kriisi taustavahetus.....	11
V. Soolõhe mees- ja naisõppurite suhtarvudes haridustasemeti.....	13
VI. Soolõhe õpitulemustes.....	15
VII. Soolõhe käitumises	20
VIII. Kas lahendus on tüdrukute- ja poistekoolid?.....	22
IX. Võitlus tegeliku poistekriisiga Ameerikas ja Rootsis	29
X. Eduka sekkumise suunas	31
Kirjandus.....	34

Kogu maailmas on soo ja hariduse teema „kriisis“, aga lahkavamused valitsevad selles osas, mida see kriis endast õigupoolest kujutab. Kriis väljendub maailma eri paigus väga erinevalt. Näiteks arengumaades on see seotud tüdrukute juurdepääsuga haridusele, mida paljudes kultuurides piiravad kultuuritavad või usukombed. Vägivallale toetuvad režiimid sulgevad tüdrukute koole, tüdrukuid karistatakse, kui nad valivad mis tahes muu rolli peale abikaasa ja ema oma. Kutsekoolid on naisõppijatele suletud. Naised, kes tahavad saada kõrgharidust, riskivad mõnel pool eluga. Arengumaades on märkimisväärne „soolõhe“ koolis käivate ja kooli lõpetavate laste arvus ning kirjaoskuse näitajates. See lõhe kasvab, mida kaugemale haridusredelil jõuda. Arenenud riikides on pilt kirjum. Naised on jätkuvalt äärmiselt alaesindatud karjääriredeli kõrgematel astmetel, eriti ülikooliprofessorite hulgas. Juurdepääs haridusele on naiste jaoks ikka veel teemaks loodus-, tehnika- ja inseneriteadustes, kutsehariduses ja muudel kõrgematel haridusastmetel. Teisalt on Euroopas ja Põhja-Ameerikas tekkinud vastupidine „soolõhe“. Alates hariduse madalaimatest astmetest on Euroopas ja Põhja-Ameerikas tüdrukud koolis ülekaalus (eriti kolmanda taseme hariduses ja kutseõppes). Lahknevused on üha suuremad ka hinnetes ja õpitulemuste edetabelites: tüdrukud saavad koolis järjepidevalt paremaid hindeid ja lõpetavad rohkem kiitusega. Poistel diagnoositakse palju enam käitumisprobleeme, mis nõuavad tugiõpet või sekkumist. Euroopas ja Põhja-Ameerikas on praegusel „poistekriisil“ kolm mõõdet: *mees- ja naisõpilaste suhtarv haridusasemeti, õpitulemused ja käitumine*. Tutvustan käesolevas aruande andmeid hariduse soolõhest, aga sellest enamgi tahan näidata, kuidas neil teemadel edasi mõelda. Osutan, et mõned viisid, mida poiste kooliprobleemide mõistmiseks välja on pakutud, ei aita neid lahendada. Vastupidi, need pigem halvendavad olukorda. Ma väidan, et kuigi hariduses on poisid tõesti „kriisis“ või neile „tehakse liiga“, on olukord teistsugune, kui me üldiselt arvame. Ma väidan, et me saame kriisiga toimetulekuks üheskoos sobivaid strateegiaid välja töötada üksnes juhul, kui tegeleme soolisusega – eelkõige mehelikkuse ideoloogiaga.

I. Kas poisid on kriisis?

Kas poisid on kriisis? Äkitselt on ilmunud arvukalt ajakirjaartikleid ja raamatuid, milles seda kriisi kirjeldatakse. Esmapilgul osutavad andmed tõesti, et kriis on olemas ja see on väga tõsine. (Ma alustan Ameerika Ühendriikide andmetega, mis näitlikustavad mitmeid soolisi lahknevusi, millele ma eespool viitasin. Seejärel esitan võrdlusandmeid mujalt maailmast, kuid viitan jätkuvalt USA andmetele, kuna mu visandatud kontseptuaalne raamistik – et kriis ei ole seotud mitte bioloogilise, vaid sotsiaalse sooga, peab paika kõigi arenenud tööstusriikide puhul.)

Mees- ja naisõppijate suhtarvud

Mida kõrgemale hariduspüramiidis vaadata, seda vähem tundub seal olevat meessoost õppijaid. Naised on Ameerika Ühendriikides alates 1982. aastast üliõpilaste seas enamuses ning nende osakaal kasvab. Praegu saavad naised 59% kõigist bakalaureusekraadidest. Naised on meestega võrreldes sotsiaal- ja käitumisteadustes ülekaalus kolm ühe vastu ning on vallutanud ka traditsioonilised meeste tugipostid nagu inseneriteadused, kus naised on kuni 20% tudengitest, ning bioloogia ja majanduse, kus sooline jaotus on praktiliselt tasakaalus. Pooled kutseõppe, õigusteaduse, arstiteaduse ja majanduse õppijatest on naised. Mehed on vähemuses kraadiõppes. Valgenahalistest moodustavad naised 61% keskharidusega lõpetanutest; 57% bakalaureusekraadi, 62% magistrikraadi ja 54% doktorikraadi saanutest. Mustanahaliste seas on naised 61% keskhariduse saanutest, bakalaureusekraadi saanutest moodustavad naised 66%, magistrikraadidest 72% ja doktorikraadidest 64%.

Õpitulemused

Märkimisväärne sooline lõhe valitseb õpitulemustes alates põhikooli teisest astmest läbi keskkooli kui ülikoolini. Keskkoolis on tüdrukute keskmine hinne 3.09 ja poistel 2.86. Põhi- ja keskkoolis õpivad hindele A või B 55% tüdrukutest ja 41% poistest. 28% esimese kursuse naisüliõpilastest on keskmine hinne A või A+, meeste sama näitaja on 21%. Tüdrukud saavad kõrgemaid tulemusi lugemise ja kirjutamise standardtestides; riiklike kirjaoskuse testide järgi on 32% tüdrukutest vilunud keelekasutaja tasemel – nende tulemus ületab poiste oma (16%) kaks korda. Poisid on klasside õpitulemuste pingeridades madalamatel kohtadel ning lõpetavad harvem kiitusega. 2009. aastal oli 70% kõigist Ameerika Ühendriikide keskkoolide parimatest lõpetajatest naissoost. Riigi parimate õpilaste ühingus on kaks korda rohkem tüdrukuid kui poisse. Tüdrukud ja poisid võidavad võrdselt esikohti keskkooli loodus- ja reaalinete olümpiaadidel.

Enam kui 25% poisse jääb kirjaoskuses riiklikes testides alla keskmise, tüdrukute hulgas sama näitaja 11%. Poisid jäävad ligi kaks korda sagedamini klassikursust kordama. Koolist väljalangejaid on tüdrukute hulgas üks neljandik (25%), poiste hulgas peaaegu üks kolmandik (32%). Koolist langeb välja üle poole mustanahalistest poistest (52%) ning 39% mustanahalistest tüdrukutest. Eelkoolist saadetakse poisse minema neli korda sagedamini kui tüdrukuid, algklassidest keskkooli lõpuni juhtub seda kolm korda sagedamini. Poisid teevad koolis ka tüdrukutest vähem tööd. Pooled tüdrukutest annavad teada, et „teevad palju tööd, et nõuetele vastavalt õppida“. Poiste hulgas väidab sama vaid 35%. Keskkoolis väidab ligi 7 tüdrukut kümnest, et „annab koolis oma parima“; poiste seas väidavad sama vaid pooled (vt Whitmire, 2010).

Käitumine

Poisid saavad vaimsete häirete diagnoose ja sooritavad tüdrukutest neli korda sagedamini enesetapu. Nad satuvad kaks korda sagedamini kaklustesse; panevad kümme korda sagedamini toime mõrva ja langevad 15 korda tõenäosemalt vägivallakuriteo ohvriks. Kaks kolmandikku kõigist eripedagoogilisi tugiteenuseid saavatest õpilastest on poisid (Tschantz ja Markowitz, 2003). Poistel diagnoositakse kuus korda rohkem aktiivsus- ja tähelepanuhäireid. Poisid jäetakse tüdrukutest kaks korda tõenäosemalt peale tunde ning saadetakse kolm korda tõenäosemalt klassist välja. 16–24-aastased poisid jäävad suurema tõenäosusega töötuks ja satuvad vanglasse. 4–17-aastaste poiste vanemad on sama vanade tüdrukute vanematest kaks korda sagedamini pöördunud oma lapse käitumisprobleemide tõttu abi saamiseks professionaali poole (vastavalt 20% ja 10%).

II. Poistega seotud kriisi globaalsed mõõtmised

Ütleme otse välja: globaalselt on meestel kõik eelised, vähemalt mõnede riikide meestel! Praktiliselt kõigis valdkondades – poliitiline esindatus, töökohad, elukutsed, jõukuse jagunemine jne – kontrollivad mehed ebaproportsionaalselt suurt osa ressursidest kõigis kultuurides planeedil Maa. Selline asjade seis on nii „normaalne“, nii universaalne, et kõik naiste olukorra näitajad esitatakse meessoos standardite suhtes – näiteks palgalõhe näitab naiste palkade suhet meeste palkadesse – meeste standardtasel lihtsalt peetakse riiklikuks standardiks. Sama kehtib hariduses. Sooline lõhe on enamiku näitajate puhul otsustavalt meeste kasuks. 55–64-aastaste vanuserühmas on meeste haridustase naiste omast kõrgem. OECD reastatud 30 riigist vaid kolmes on vanemad naised haritumad kui mehed. Nooremas, 25–34-aastaste vanuserühmas on naised meestest haritumad 20 riigis 30st ning ülejäänud kümnest üksnes kahes – Türgis ja Šveitsis – on näitaja märgatavalt meeste kasuks. Soolised lõhed on märgatavad ka paljudes arenenud tööstusriikides. Näiteks Suurbritannias on poistel ülekaalukalt rohkem käitumisprobleeme ja -häireid. Briti laste vaimse tervise uuringu kohaselt, mis hõlmas enam kui 10 000 last vanuses 5–15-aastat, ilmnes poistel kolm korda sagedamini käitumishäireid. Kanadas on tüdrukud poistest enam huvitatud õpingutest, peavad kooli oluliseks ja õpivad hoolega: 46% Kanadas uuritud keskkoolipoistest kulutasid nädalas vähem kui kolm tundi koduülesannete lahendamisele; tüdrukute hulgas oli sama näitaja 29%. 20-aastastest kanadalaste hulgas ei ole keskkooli lõpetanud 15% meestest ja 9% naistest. OECD andmetel moodustavad poisid keskkooliõpilastest 42% ja naised 58%. Ühes Kanada ülikoolis tehtud uuringu põhjal õpivad esimese aasta naisüliõpilased meesüliõpilastest palju sagedamini ka kodus. Sooline lõhe on muutunud märgatavaks ka Skandinaavias. 60% kõigist Rootsi ülikoolide üliõpilastest on naised. Üksnes 37% poistest jätkab õpinguid kõrgkoolis, võrreldes 47,4% tüdrukutega, ning kuigi

erialavalikud on soostereotüüpselt jagunenud (naised humanitaarias, mehed loodus- ja täppisteadustes ning kutseõppes), on naised pisut edukamalt tunginud meeste valdkondadesse kui vastupidi. 2008. aasta uuring „Naised ja mehed kõrghariduses“ osutab, et kümne aasta jooksul ei ole traditsioonilised mudelid kuigi palju muutunud (võrreldakse andmeid aastatest 1996–1997 ja 2006–2007).

Uuringus leiti järgmist:

Tüdrukud saavad keskkoolis paremaid tulemusi ning saavutavad poistest sagedamini taseme, mida on vaja kõrgkooli astumiseks. Kolme aasta jooksul pärast keskkooli lõppu jätkab õpinguid kõrgkoolis märksa enam tüdrukuid kui poisse. Naistudegitel on veidi paremad hinded, kuigi erinevused on sarnasustega võrreldes väikesed, ning õpitulemuste erinevused sõltuvad ainetest ja on ajas olnud võrdlemisi stabiilsed. Teisalt on meessoost õppijad saavutanud Rootsi standardiseeritud võimekuse testis mõnevõrra kõrgemaid tulemusi.

Naiste kõrgem haridustase ja paremad õpitulemused ei too endaga kaasa märgatavaid eeliseid haridussektori tööhõives. Kõigis OECD riikides töötavad naised peamiselt alus- ja põhihariduses, nad on enamuses keskkooliõpetajate hulgas ning madalamatel ametikohtadel lektorite ja osakoormusega õppejõududena. Kõrghariduse tipptasemel, professorite hulgas moodustavad naised alla viiendiku. Rootsis on näiteks 18% kõigist professoritest ja ainult 5% loodus- ja täppisteaduste professoritest naised (Naised ja mehed kõrghariduses, lk 77). Isegi Hiinast on andmeid märkimisväärse soolõhe kujunemise kohta. Hoolimata poisslaste märgatavast ülekaalust võrreldes tüdruklastega (Hiina ühe lapse poliitika põhjustatud tüdrukloodete valikuliste abortide tagajärg), on haridustulemused tüdrukute kasuks, mis tekitab suurt hämmeldust nii vanemates kui ka haridustöötajates (www.lifeweek.com.cn, 10. märts 2010).

III. Poistekriisi seletuseks

Soolõhe avaldumine paljude arenenud riikide hariduses annab märku, et tegu ei ole millegi ajutise või erilise, vaid süsteemsega. Seetõttu peab ka põhjuste otsimine olema sama struktuurne ja süsteemne. Praeguse soolõhe taga on pikemaajalised majandusstruktuuri muutused. Omal ajal olid mõned soolised lahknevused haridustasemes ja õpitulemustes kergesti seostatavad tööstusühiskonna arenguga. Suuremahulised tootmisettevõtted, rasketööstus ja mitmed tugevate ametiühingutega tööstusharud maksid kõrget palka ja eeldasid vähestelt töötajatelt kõrgemat haridust. Hariduses valitsevale soolõhele oli vastukaaluks sooline palgalõhe: keskharidusega meeste sissetulek oli samaväärne kõrgharidusega naiste omaga. Keskkoolist väljalangenud mehed teenisid isegi rohkem

kui keskkooli lõpetanud naised. Seetõttu ei olnud noorte meeste arust hea ja kõrgepalgalise töö saamiseks haridust, eriti humanitaarharidust vaja. Ulatuslikud majandussüsteemi muudatused moodustavad siiski vaid poistega seotud kriisi sügavama struktuurse tausta. Muutused majanduses – suurettevõtete ümberkorraldamine, tööstustoodangu globaalne ümberpaiknemine ning teised muutused, mis on kaasa toonud terve põlvkonna jagu kulukärpeid, tootmise liikumist välismaale ja allhankijatele, märkimisväärselt vähendanud selliste kõrgepalgaliste töökohtade arvu, mida keskhariduseta meestel oleks lootust saada. Ka kasvanud sisseränne, naiste murranguline sisenemine tööturule ja diskrimineerimisvastased tegevused kõik kärpinud eeliseid, millega valged mehed varasematel aegadel olid harjunud.

Üle 25-aastased mehed, kes alustasid, kuid ei lõpetanud keskkooli, on alates 1973. aastast näha saanud oma tegeliku sissetuleku 38% vähenemist. Keskkooli lõpetanud meestel, kes ei läinud edasi õppima, on sissetulek vähenenud 26%, ning ülikooli astunud meestel, kellel kõrghariduse omandamine jäi pooleli, on sissetulek vähenenud 13% (Mortenson, 2006). Lisaks on rasketööstuse ja tootmise vähenemine käinud käsikäes postindustriaalse teadmuspõhise majanduse arenguga, millega on kaasnud kirjaoskuse tähtsustumine. Teenuste- ja müügisektori töökohad nõuavad sotsiaalset kapitali inimestevaheliseks suhtluseks. Need oskused nõuavad mehaanilisest või tehnika koolitusest enamat; tegu on „inimestega ümberkäimise oskustega“. Üks teadlane (Kleinfeld, 2009) kirjutab:

Noored mehed on naistest palju vähem valmis läbi lööma praeguses teadmuspõhises majanduses, neid tabab tõenäolisemalt märkimisväärne tegeliku sissetuleku langus ning nad jäävad majanduslanguse tingimustes palju kergemini tööta.

Teine teadlane järeldab, et „traditsioonilised tööd on kadunud või hääbumas ning ei tule tõenäoliselt kunagi tagasi. Meeste püsivalt väike osakaal kõrghariduses viimase 35 aasta jooksul annab selgelt tunnistust, et mehed ei reageeri signaalidele ega valmista end ette tööks kasvavas teenindussektoris“ (Mortenson, 2006:24). Ta lisab: „olukorra muudab kriisiks traditsiooniliste meestetööde kadu“ (tsit. Whitmire, 2010:160).

Teisalt tuleb märkida, et ajalooline lõhe sissetulekutes – ja selle seos haridusega – ei ole täielikult kadunud. Kuue aasta pikkune uuring 1800 Iowa osariigi kolledžiõppuri seas tõi välja, et kaheaastased majandusõpingud läbinud naised teenisid 2007. aastal (5 aastat pärast lõpetamist) umbes \$27,000, erihariduseta mehed aga \$38,000 (Compton jt, 2010).

Teine vaatlajate rühm on väitnud, et oluline poistekriisi süvendav tegur on õpetajate sugu. Nad väidavad, et õpetajad on hariduses eeskujud ning meesõpetajate nappus, mida poisid varajases east

kogevad, pärsib nende kaasatust. Üle 90% kõigist algklasside õpetajatest ning kolm neljandikku kõigist USA õpetajatest on naised. Rohkem kui neli viiest 8. klasside emakeeleõpetajatest USAs on naised. „Kui pooled inglise keele õpetajad 6., 7. ja 8. klassides oleksid mehed,“ ennustab üks teadlastest, „väheneks lõhe poiste ja tüdrukute õpitulemuste vahel põhikooli lõpuks umbes kolmandiku võrra.“ Üks vaatlajatest kombineerib kaks pingeallikat ja pakub, et asi ei ole üksnes naisõpetajate arvus, vaid ka selles, et „tänapäeva naisõpetajaid koolitatakse feministlike dogmade järgi, mis tekitavad neis vastuseisu ideedele, et poisse tuleks õpetada teistmoodi“ (Mortenson, ref. Whitmire, lk 97). Lisaks struktuursetele nihetele majanduses ja psühholoogilise vormimise probleemidele on mõned vaatlajad poisse tabanud kriisi võimaliku käivitajana esile tõstnud naiste jõudmise avalikku ellu. Seda võiks pidada kasulikuks – naiste sisenemine avalikku sfääri jõustab poole elanikkonnast ja vallandab äärmiselt olulise uue jõu kõigis avaliku elu valdkondades. Iroonisel moel on paljud parempoolsed arvamused täpselt vastupidisel seisukohal: nad väidavad, et sooline võrdõiguslikkus on olnud õnnistus tüdrukutele, aga läbikukkumine poiste jaoks. Mõned peavad meesõpetajate vähesust koolide feminiseerumise laiema probleemi indikaatoriks. Naisõpetajad, „feminiseeritud“ õppekava – kõik see peletab meessoost õpilasi eemale. Ühtede jaoks on tegu lihtsalt demograafilise muutusega õpetajakutses ning struktuurse vajadusega parema kirjaoskusega kodanike järele. Teiste meelest aga on tegu feministlike naiste tahtliku ründega poisipõlve vastu. Need kriitikud väidavad, et feministid, kes seisavad koolis tüdrukute huvide eest, teevad poiste elu kehvemaks. Feministlikud reformaatorid väidavad, et tüdrukud kannatavad tugeva soolise diskrimineerimise all: neile laidetakse maha loodusteaduste ja matemaatikaga tegelemine; neid ahistatakse füüsiliselt ja seksuaalselt; neid häbistatakse ja alandatakse ega peeta tõsiseltvõetavaks. Feministlikud reformaatorid on leidnud, et tüdrukute jaoks valitseb klassis „jäine õhkkond“, nagu on märgitud Ameerika kõrgharidusega naiste ühenduse olulises poliitika-dokumendis (American Association of University Women, 1999), ning püüdnud algatada poliitilisi meetmeid sellega võitlemiseks. Nende kriitikute meelest on feministlikud naised hiilgavalt õnnestunud – aga ainult tüdrukute huve silmas pidades. Pahupooleks on, et feministide tegevuse tagajärjena on poisid saanud kahjustada. „Eksiteel feminism“ on andnud jõudu tüdrukute kogemustele ja pisendanud poiste omi. Nende seisukohtade järgi on tüdrukute edusammud tulnud poiste arvelt. Üks poliitikust sõnavõtja läks isegi nii kaugele, et süüdistas feministe „sõjas poiste vastu“. Algkoolid on kuuldavasti „poistevastased“, kuna pööravad suurt tähelepanu lugemisele ja piiravad poiste liikumisvabadust. Koolid „feminiseerivad“ aktiivseid, terveid ja loomult ohjeldamatuid poisse, sundides neid sõnakuulelikkusele ja „patologiseerides midagi, mis on poiste jaoks täiesti normaalne“, nagu psühholoog Michael Gurian on öelnud. Oma raamatus „Poiste ime“ (1996), väidab Gurian, et me nõuame poistelt, kelle väikestes kätes ja jalgades pulbitseb testosteroon, et nad istuksid tasa, tõstaksid kätt ja teeksid lõunauinakut. Me anname neile märku, ütleb ta, et „olla poiss on puue“ (tsit.

Zachary 1997:1). Oma agaruses edendada tüdrukute huve, on feministlikud reformistid kujundanud õppekava naiselikumaks, korraldanud tunnid ümber nii, et need võimendaksid tüdrukute õpistiile poiste omade arvel. Ingrid Jonssoni on teinud huvitava tähelepaneku, et „kui tüdrukute tulemused jäid poiste omadele alla, peeti seda peamiselt intellektuaalseks vajakajäämiseks, poiste halvemaid tulemusi seostatakse aga koolipoolsete vajakajäämistega“ (Jonsson, tsit. Gender Differences... 2006:15). Kuna poiste probleemidele leitakse nii erinevaid põhjuseid, viivad need sageli ka erinevate abinõudeni. Enamik reformistidest toetub oma hariduspoliitilistes algatustes kahele põhiväitele:

(1) poisid ja tüdrukud erinevad nii põhimõtteliselt, et nende õpistiilid ja hariduslikud vajadused on täiesti erinevad;

(2) vastassoo kohalolek on poiste jaoks seksuaalselt nii häiriv, et nad ei ole võimelised õpingutele keskendumata.

Kuigi need seisukohad ei välista teineteist, tuginevad nad sageli erinevale empiirilisele tõendusmaterjalile. Esimese seisukoha pooldajad väidavad, et poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt ajukeemia bioloogiliste erinevuste, hormoonide või muude bioloogiliste ja anatoomiliste eripärade tõttu. Need bioloogilised erinevused on võimendunud „feminiseeritud“ õppe tõttu, mis tähtsustab tüdrukute oskusi ja paneb vähem rõhku poiste omadele. Lahendusena soovivad nad erinevat klassiruumide ülesehitust, teistsugust istumisskeemi, muutusi tundide ja õppekava sisus ning õpetamisstiile, mis võtavad paremini arvesse poiste ja tüdrukute erinevaid kogemusi. „Õpetaja ülesanne on luua klassis keskkond, milles on nii mees- kui naisenergiat, mitte ainult naisenergiat,“ selgitab energeetikaterapeut Michael Gurian (tsit. Knickerbocker, 1999:2). Kuigi ühesoolisi klasse ja koole nähakse ühe valikuna, ei peeta neid ainuvõimalikuks.

Teise väite pooldajad ei rõhuta mitte bioloogilisi erinevusi, vaid psühholoogilist ja emotsionaalset stressi, mis saab poistele ja tüdrukutele osaks, kui nad peavad vastassoo silme all akadeemiliselt edenema. Nemad pooldavad parima leevendava meetmena pigem ühesoolisi klasse. Ühesoolistes klassides saab näiteks toatemperatuuri seada +18 kraadile tüdrukutele sobiva +22 asemel, pakub üks. Poisteklasside õpetajatel soovitatakse rääkida poistega valjemini kui tüdrukutega, kuna tüdrukute kuulmine on poiste omast täpsem. Kui siiski on vaja õpetada segaklassides, pakub üks konsultant, et poisid võiks pigem panna istuma ettepoole, et õpetaja hääl oleks neile paremini kuuldav (Sax, 2007).

Kuigi kõigil neil seisukohtadel on omad head küljed, toetuvad nad oletustele, mille empiiriline väärtus on küsitav. Eelkõige toetuvad nad väikestele ja sageli tähtsusetutele bioloogilistele erinevustele meeste ja naiste vahel. Need erinevused ajukeemias, ajupoolkerades ja hormoonides mõjuvad eelkõige seeläbi, et tugevdavad poisse ja tüdrukuid käsitlevaid stereotüüpe. Need 1) pisendavad

tohutuid erinevusi poisterühma ja tüdrukuterühma sees; 2) suurendavad väikesi erinevusi poiste ja tüdrukute keskmiste näitajate vahel ning 3) vaikivad bioloogilist sugu ületähtsustades maha sotsiaalse soo.

Viimati nimetatu – bioloogilise soo eelistamine sotsiaalsele soole – ei ole aga mitte lahendus, vaid probleem.

IV. Mis on pildil valesti? Poistega seotud kriisi taustavahetus

Selliseid meeste ja naiste või poiste ja tüdrukute teemalisi debatte on ajaloos juba korduvalt peetud. Sajandivahetusel näiteks olid kriitikud mures, et valgekraede kultuuri tõus toob kaasa meeste suurema lodevuse ning soopõhise tööjaotuse. Mõned neist väidetest on valed mitte üksnes bioloogia, vaid ka ajaloo seisukohalt. Vilets bioloogia- ja ajalootundmine viib aga vältimatult viletasate poliitikasoovitusteni. Sarnaselt praegusega peeti ka siis lahenduseks keskkondi, kus poisid võiksid olla poisid ja mehed saaksid olla mehed. 19. ja 20. sajandi vahetusel pakkusid meestele omasoolist pelgupaika meeskorporatsioonid ning rantšodes ja spordiväljakutel said mehed jõudehetkel kogeda „pingutust nõudvat elu“, nagu seda nimetas Theodore Roosevelt. Poisid, keda ähvardas naisõpetajate, kasvatajate ja emade poolne feminiseerimine, võisid koonduda skaudisalkadesse, millest kujundati „poiste vabastusliikumine“. Nagu väljendus skautluse isa Ernest Thompson Seton, muutis moodne ühiskond vintsked karastunud poisid „pundiks sisselangenud rinna, kõikuva närvikava ja kaheldava elujõuga sigaretikimujateks“ (vt Kimmel, 1996).

Ka Euroopas väljendus mehelikkuse „kriis“ 20. sajandi vahetusel samal moel – alustades feminismi süüdistamisega poiste „feminiseerumise“ pärast ja lõpetades katsetega taastada poiste mehelikkust mehiste või ainult meestele suunatud tegevuste, skautluste ja spordi abil. Meesõpetajate nappus on eelmisel sajandil püsinud suhteliselt sama, poistega seotud „kriisis“, millest me tänapäeval räägime, on aga toimunud pöördelisi muutusi viimasel paaril aastakümnel. Lisaks on enamik juhte olnud ja on jätkuvalt mehed.

Teiseks on meestel majandusstruktuuri muutustest hoolimata avaraid võimalusi saada täiskasvanuks väljaspool kõrgharidussüsteemi. Täiskasvanueani viib kolm „mehelikku“ teed, mis ei vaja kolmanda taseme haridust. (1) Sõjavägi on jätkuvalt üks tähtsamaid keskkooli lõpetavate poiste „tööandjaid“. Ainuüksi USA kaitsejõud värbavad ligi 65 000 pigem meest kui naist igal aastal (lisaks veel muud tegevteenistuse harud). (2) Kuigi töötlev tööstus, füüsilist tööd eeldavad valdkonnad ja rasketööstus on kokku kuivanud, on need jäänud valdavalt madalama haridustasemega meessoost tööjõu suurteks tööandjateks. (3) Paljude sellesse earühma kuuluvate noorte meeste jaoks on arvestatav „valik““

vangla. 2008. aastal oli USA justiitsministeeriumi andmetel vangis 231 600 18–24-aastast meest. (Võrreldes 12 600 vangis oleva sama eärühma naisega on erinevus 219 000 „potentsiaalset“ üliõpilast.

Kui ajaloolised paralleelid ja struktuurimuutused kõrvale jätta, siis mis on valesti väidete puhul, et poisse eelistanud soolise ebavõrdsuse leevendamiseks tehtud reformidega on mindud liiga kaugele ja nüüd kahjustavad need poisse? Esiteks vastandab see petlikult tüdrukud ja poisid, jättes mulje, nagu takistaksid tüdrukute õppimise toetuseks ettevõetud reformid poiste edasijõudmist. Need reformid – uued algatused, teistsugune klassiruumi paigutus, õpetajakoolitus, suurem tähelepanu õppija tegevusele ja individuaalsetele õpistiilidele – võimaldavad ju tegelikult ka enamatel poistel saada paremat haridust. Nagu Susan McGee Bailey ja Patricia Campbell osutavad, „kahjustavad eriti haridusega seotud soostereotüübid nii tüdrukute kui ka poiste võimalusi end koolis turvalisemalt tunda. Bioloogiliselt on poistes ja tüdrukutes sarnasusi palju enam kui erinevusi.“ Kui neid stereotüüpe seatakse kahtluse alla, vähendatakse koolikiusamist ja -vägivalda ning pööratakse suuremat tähelepanu koduvägivallale, võimaldab see tegelikult *nii* tüdrukutel *kui ka* poistel tunda end koolis turvalisemalt (Bailey ja Campbell, 2000:13).

Kui näiteks Kindlon ja Thompson kirjeldavad asju, mida *poisid* vajavad, kirjeldavad nad õigupoolest, mida vajavad *lapsed*. Nende sõnutsi vajavad noorukieas poisid, et neid armastataks, nad saaksid seksi ning ei saaks haiget (Kindlon ja Thompson, 1999:195–6). Kas tüdrukutel on teisiti? Vanematele soovitatakse: lubage poistele nende emotsioone (lk 241), leppige nende suure aktiivsusega (lk 245), rääkige neile tuttavas keeles ja kohelge neid lugupidavalt (lk 247), õpetage neile, et empaatia on julguse märk (lk 249), distsiplineerige juhendades ja kujundades (lk 253), näidake oma eeskujuga, et mehelikkus eeldab enda emotsionaalset sidumist (lk 255) ning õpetage, et mees saab olla mitmel moel (lk 256). Kui selgelt tautoloogilised soovitused kõrvale jätta, soovitavad nad täpselt sama, mida feministlikud naised on juba mõnda aega soovitanud tüdrukute puhul. Selgub, et poisid vajavad sedasama, mida tüdrukud. Poistes ja tüdrukutes on nii psühholoogiliselt kui ka bioloogiliselt palju enam sarnasust kui erinevusi.

Teiseks on kooli struktuursed probleemid vähe seotud feminismist inspireeritud reformidega tüdrukute kogemuste tähtsustamiseks. Koolide rahastamise järk-järguline vähenemine Ameerika Ühendriikides (seda väljendavad läbikukkunud püüded tõsta haridusega seotud makse) on tõepoolest poistega seotud probleeme üksnes teravdanud – lõpetatud või kärbitud on kooliväliseid, nõustamis- ja tugiõppeprogramme. Käesolev dokument väidab siiski, et poistega seotud kriisi kolme

mõõdet – soolõhet nais- ja meesõppurite suhtarvudes, õpitulemustes ja käitumises – selgitavad paremini poistevahelise suhtluse dünaamika ja mehelikkuse ideoloogiad kui olematud algatused poiste toetuseks. Täpsemalt väljendudes ühendab kõiki pakutud selgitusi võrdlemisi kindlalt üks aspekt: maailm on viimase poole sajandi jooksul tohutult muutunud, kuid mehelikkuse ideoloogia ei ole nende muutustega sammu pidanud. Tänapäeva soolise hariduslõhe taga on ühiskonna ja majanduse struktuuri muutuste ja suhteliselt paindumatu mehelikkusekäsituse omavaheline ebakõla. Suutmatuse pöörata tähelepanu sotsiaalsele soole – tähendustele, mida omistatakse meheks või naiseks olemise bioloogilisele faktile, s.t mehelikkuse ja naiselikkuse ideoloogia – on poistega seotud kriisi käsitlevate poliitiliste väitluste peamine puudujääk. Käesoleva dokumendi keskne väide on, et me peame keskenduma sotsiaalsele soole – eelkõige mehelikkuse ideoloogiale, mida poisid kogevad ja väljendavad. Järgnevalt vaatleme, kuidas sotsiaalse soo mõistmine aitab paremini selgitada soolõhet mees- ja naisõppurite suhtarvudes, õpitulemustes ja käitumises.

V. Soolõhe mees- ja naisõppurite suhtarvudes haridustasemeti

Vaadeldagem kõigepealt arve. On tõsi, et tänapäeval on naiste osakaal kolledžites umbes 58%, aga see ei tähenda, et mehi oleks kõrghariduses vähemaks jäänud. Kõrgkooli astub rohkem inimesi kui kunagi varem. 1960. aastal läks otse keskkoolist kõrgkooli 54% Ameerika poistest ja 38% tüdrukutest, tänapäeval läheb 64% poistest ja 70% tüdrukutest. See tähendab, et tüdrukute määr kõrgkoolis kasvab kiiremini kui poiste oma, kuid mõlemad kasvavad.

Ka Rootsis on nii nais- kui meesüliõpilaste arv pidevalt kasvanud ning naiste puhul on kasv eriti pärast 1970. aastate haridusreforme olnud suurem kui meeste puhul.

See tähendab ka, et kindlasti on väär statistiline liialdus, mille on välja pakkunud üks kommentaator: kui praegune suund jätkub, „seisavad 2068. aastal lõpetajate rivis ainult naised.“ (Sama hästi võiks öelda, et kui Michigani tehnoloogiainstituuti astus esimene naisüliõpilane aastal 1970 ning 1973. aastaks oli naise seal juba 50 ja 1980. aastaks 300, siis pidanuks umbes 1996. aastaks olema seal kadunud viimane meesüliõpilane. Loomulikult esialgne kasv aeglustub.) Ameerika Ühendriikide viimased andmed osutavadki, et sisseastujate soolõhe on tasandunud ja stabiliseerunud 57% juures (Gorski, 2010). (USA ülikoolide tippkümnes on sooline tasakaal üsna paigas.)

Suur osa väidetavatest soolistest erinevustest on õigupoolest „petlikud erisused“, nagu neid nimetab sotsioloog Cynthia Fuchs Epstein. Need on erisused, mis tunduvad olevat seotud sooga, aga on tegelikult seotud millegi muuga – kõnealusel juhul klassi või rassiga (vt Epstein, 1988). Tüdrukute erialavaliku võimalused on poiste omadest palju piiratumad ja keskenduvad teenindussektorile. Tööstuses või ehituses on naistele vähem töökohti.

Kõrgharidusega naine teenib umbes sama palju kui keskharidusega mees, s.o 31–35 000 dollarit.

Meesüliõpilaste nappus on tegelikult *mitte valgenahaliste* meeste nappus. Ainult 65% poistest lõpetab keskkooli, aga latiino ja afroameerika poistest lõpetavad vähem kui pooled (49% ja 48%). Soolõhe kõrgkoolis õppivate valgete keskklassi meeste ja valgete naiste vahel on üsna väike, 51% naisi ja 49% mehi, aga üksnes 37% mustanahalistest üliõpilastest on mehed ja 63% naised, 45% latiinodest üliõpilastest on mehed ja 55% naised (Lewin).

Poistevahelised erinevused, mis tulenevad näiteks rassist või klassist, jäävad poisse päästa soovivate kultuurikriitikute radarilt enamasti välja. Need erinevused on juhuslikud, kuna kriitikute silmis on kõik poisid ühesugused. Pealiskaudne biologism läbib kõiki hädahüüdeid, mis puudutavad poiste saatust koolis. See tasandab erinevused poiste vahel ja paisutab üle tüdrukute ja poiste vahelised erinevused. Eriti tähtsad on klassi ja rassi teemad, sest just tööliklassi mehed ja vähemuste esindajad on juba kaua otsinud tööd sõjaväes ja tööstussektoris – ning sageli lõpetanud vanglas.

Pealiskaudne ja väär bioloogiline determinism ajab peaaegu vältimatult rappa paljud läbinägelikud tähelepanekud poisipõlve kahetsusväärse olukorra kohta. Michael Gurian näiteks kirjutab oma raamatus „Poiste ime“ peaaegu talumatust kohanemissurve, mis sunnib poisse kasutama vägivalda probleemide lahendamiseks, klassis korda rikkuma ja riske võtma. Põhjuseks ei ole tema arvates aga mitte rühmakultuur, vägivald meedias või vanemate mõju, vaid testosteroon, mis käivitab poistes agressiooni ja vägivaldsuse.

Lähtudes bioloogilistest erinevustest kiputakse üle hindama meeste ja naiste vahelisi erinevusi, mis on enamasti väikesed, sageli tähtsusetud. Samas ei pöörata tähelepanu leitud keskmiste erinevuste tegelikule sagedusjaotusele ning alahinnatakse suuri, märkimisväärseid erinevusi meeste rühma ja naiste rühma sees, kus sagedusjaotus on teada ja selgitatud.

Vältimatult viib see stereotüüpide tekkeni – keskmisi näitajaid hakatakse ekslikult omistama kogu populatsioonile või teisisõnu, rühma paljude või enamiku liikmete omadusi üldistatakse kõigile rühma liikmetele. (Tulen selle juurde hiljem tagasi.) See viib ka tahtmatu mustkunstitrikini: „normaalset“ – sagedusjaotuses kõige sagedamini esinevat – hakatakse pidama „normatiivseks“ – normiks, mida sanktsioonide ja reeglite toel ellu rakendada. Tagajärjeks on sotsiaalteadlaste mõistes normatiivse tunnustamine ainsa normaalsusena, mida mitte ei analüüsita kriitiliselt, vaid nõutakse.

VI. Soolõhe õpitulemustes

Ka soolõhe õpitulemustes ei tähenda ainult seda, et tüdrukutel läheb paremini ja poistel halvemini. „Kui vähesed erandid välja arvata, on Ameerika poiste tulemused kõrgemad ja edasijõudmine parem kui kunagi varem,“ kirjutab Sara Mead. „Tüdrukute tulemused on mõnede näitajate osas lihtsalt veel kiiremini paranenud.“ Olukord on sarnane mees- ja naisõppurite suhtarvuga: tüdrukute näitajad tõusevad kiiremini kui poiste omad, aga nii tüdrukutel kui ka poistel läheb paremini (Mead, 2006).

Viimased 10 aastat on poiste ja tüdrukute SAT-testi keskmised tulemused pidevalt tõusnud, ACT-testi tulemused on olnud suhteliselt stabiilsed. SAT-i kõrgeim kombineeritud tulemus on 1600; ACT-il 36¹.

Allikas: The college board, Act Inc.

Haridusnimesed kirjeldavad probleemi üha enam „poiste lahkumisena laevalt“, nagu üks neist mulle ütles. Ühe ülikooli karjäärinõustamiskeskuse juht selgitas „olukord on peaaegu selline, et poiste puhul eeldatakse, et nad ei saa koolis hästi hakkama.“

Miks poisid laevalt lahkuvad? Millest tulenevad negatiivsed ootused? Selgub, et põhjus ei ole tüdrukute ja naiste erakordsetes edusammudes, vaid mehelikkuse ideoloogia püsivuses – eelkõige töölisklassi poiste ja vähemuste hulka kuuluvate poiste veendumuses, et kool on vastolus mehelikkuse põhialustega. Haridusele käegälöömist seevastu peetakse mehelikkust rõhutavaks.

Kui küsida tüdrukutelt, mida nad kooliskäimisest arvavad, ei pea nad häid õpitulemusi, edasipüüdlikkust ja pädevust kuidagi sooga, s.o mehelikkuse või naiselikkusega seotuks. Poisid aga käsitavad igasuguseid seoseid kooliga „naiselikena“. Hästi õppida tähendab mitte olla tõeline poiss. Igaüks, kes hästi õpib, võtab suure riski – järsult langev enesehinnang, sõpradest ilmajäämine, kiusamise ohvriks langemine. Eakaaslased kehtestavad reeglid ja rakendavad neid pidevalt, järelejätmatult ja armutult.

Värskemad poiste arengut käsitlevad uuringud toetavad seda seisukohta. Näiteks Dan Kindlon ja Michael Thompson kirjutavad oma „Kaini kasvatamises“ (1999:89), et meessoost eakaaslased ümbritsevad poisi „julguse kultuuriga“, milles see on sunnitud eitama oma emotsionaalseid vajadusi, „harjub varjama oma tundeid“ ning lõpuks tunneb end emotsionaalselt isoleerituna. „Tõelistes poistes“ räägib terapeut William Pollack „poiste koodist“ ja „mehelikkuse maskist“ – ennast täis hoiakust, mille taha poisid peidavad oma hirmud, mille alla suruvad sõltuvuse ja haavatavuse ning mille abil hoiavad ülal stoilist läbitungimatut fassaadi. Mu enda raamatus „Poistemaa“ (2008) alustan

---

¹ Nii SAT kui ACT on Ameerika Ühendriikides kolledžisse astumisel kasutatavad standardtestid.

ma poistest põhi- ja keskkoolis ning näitan, kuidas samad väited kehtivad ka ülikoolis ja isegi mitu aastat pärast ülikooli.

Poiste koodi – teismeeas saab sellest küll juba „meestekood“ – puhul on hämmastav, et see püsib kaunikesti muutmatuna, hoolimata massiivsetest muutustest naiste elus. Naiselikkuse ideoloogia – mida naiste meelest tähendab olla naine – on läbi teinud tõelise revolutsiooni. Kui küsin praegu oma naisüliõpilastelt, „mida tähendab olla naine?“, vastavad nad tavaliselt „see tähendab, et ma võin olla, kes tahan.“ Kui ma aga küsin meestelt, mida tähendab olla mees, vastavad nad esimese hooga sageli negatiivselt: mitte näidata välja nõrkust, mitte nutta, mitte olla haavatav ja mis kõige olulisem, mitte olla „gei“.

Kakskümmend viis aastat tagasi kirjeldas psühholoog Robert Brannon meheksolemise nelja põhireeglit (vt Brannon ja David, 1976):

- (1) Ei pehmodele! – mees ei tohi kunagi teha midagi, mis võiks vähimalgi määral seostuda naiselikkusega; mehelikkus on naiselikkuse järjepidev mahasalgamine.
- (2) Ole tegija! – mehelikkuse tunnused on varandus, võim ja staatus. Mehelikkust mõõdetakse sissetuleku suuruse abil. Nagu ütleb Reagani ajastu tabav väljend: „Võidab see, kellel on surres kõige rohkem asju.“
- (3) Ole maailma tugisammas! – mees on mees, kui ta jääb kriisiolukorras kindlaks. Kriisiolukorras muudab mehe kindlaks sarnasus eluta objektiga. Kaljud, sambad ja puud on huvitavad mehelikkuse sümbolid.
- (4) Näita neile! – kiirga julgust ja agressiivsust. Ela täiega. Võta riske.

Muidugi tõlgendavad erinevad meeste ja poiste rühmad neid reegleid eri tingimustes erinevalt. Meeste rühmade vahel on sama suuri suuri erinevusi kui naiste ja meeste vahel. Tegelikult on meestevahelised erinevused suuremadki kui erinevused meeste ja naiste vahel. Rass, klass, rahvus, usulised veendumused, seksuaalsus ja vanus muudavad ja kujundavad kõik traditsioonilist mehelikkusekäsitust. Olla 71-aastane pakistani päritolu geimees Stockholmis on tõenäoliselt äärmiselt erinev sellest, mida tähendab olla 19-aastane valge heteroseksuaalne maapoiss Umeå kandist.

Sotsiaalteadustes ei räägi me enam ainsuses mehelikkusest, vaid *mehelikkustest*, tunnistades, et konstrueerime erinevaid mehelikkuse määratlusi. Rääkides mehelikkustest mitmuses, tunnistame, et mehelikkusel on eri rühmadesse kuuluvate meeste jaoks eri aegadel erinev tähendus. Samas ei tohi unustada, et kõik mehelikkused ei ole loodud

võrdsena. Kõik Ameerika mehed peavad leppima ainsa mehelikkuse kuvandiga, ühe määratlusega, mis on seatud eeskujuks, millega me kõik ennast võrdleme. Me saame aru, mida tähendab olla mees meie kultuuris, kõrvutades oma määratlusi „teiste“ – etniliste ja seksuaalvähemuste ning ennekõike naiste omadega. Sotsioloog Erving Goffman on kirjutanud (1963:128):

Põhimõtteliselt on Ameerikas ainult üks mehetüüp, mida ei ole vaja häbeneda: noor, abielus, valge, urbaniseerunud, põhjaosariikidest pärit, heteroseksuaalne, protestant, isa, kolledžiharidusega, täiskoormusega töötav, hea kehaehitusega, normkaalus, pikemat kasvu ja regulaarselt spordiga tegelev ... Iga mees, kes ei vasta mõnele neist kriteeriumidest, tunneb end tõenäoliselt vähemalt aeg-ajalt vääritud, ebatäiusliku ja alaväärsena.

Need viimased sõnad väärivad erilist tähelepanu. Et ükski poiss või mees ei saa kunagi vastata kõigile nimetatud kriteeriumidele igal ajahetkel, tähendab see, et kõik mehed tunnevad end mingil hetkel „vääritud, ebatäiusliku ja alaväärsena“. Sellest alaväärsustundest ongi ajendatud paljude poiste ja meeste riskikäitumine, mille kaudu nad näitavad oma eakaaslastele, et nad on tõelised mehed, aga mitte pehmod ega geid.

Kuidas mehelikkuse ideoloogia annab uue suuna, kui arutletakse soolõhe üle hariduses? See võimaldab muu hulgas heita valgust sellele, millega poisid koolis võitlevad. Tõmmakem paralleel tüdrukutega. Carol Gilligani hämmastav ja sageli liigutav teismelisi tüdrukuid käsitlev teos kirjeldab, kuidas iseteadlikud, enesekindlad ja uhked tüdrukud „kaotavad oma hääle“, kui jõuavad noorukiikka (vt nt Brown ja Gilligan, 1982; Brown ja Gilligan, 1992). Samal ajal, märgib William Pollack (1997), muutuvad poisid enesekindlamaks, sageli isegi üle oma võimete. Võiks isegi öelda, et nad *leiavad* oma hääle, aga see on võltsilt bravuurikas, poosetav, rumalaid riske võttev ja põhjuseta vägivaldne hääl. „Poiste kood“ õpetab neile, et nad peavad võtma jõupositsiooni ja seetõttu hakkavad nad vastavalt käituma.

Mis on kogu selle teeskluse ja poosetamise taga? See on sooideoloogiate ja struktuurse soolise ebavõrdsuse kombinatsioon. Noorukieas saavad nii poisid kui ka tüdrukud kätte oma esimese tõelise doosi soolist ebavõrdsust: tüdrukud suruvad oma ambitsioonid alla, poisid pumpavad need üles. Teadlased on juba ammu teadnud, et teismeeas tõuseb poiste enesehinnang märgatavalt, tüdrukute oma aga muutub madalamaks. Samuti on hariduspoliitilistes sfäärides teada korrelatsioon enesehinnangu ja akadeemilise edasijõudmise vahel. See korrelatsioon ei kehti siiski alati. Mustanahalised poisid on ainus rühm, kus enesehinnangu ja akadeemilise edukuse vahel ei ole

positiivset korrelatsiooni. Mustanahalised poisid tajuvad end haridusest nii eemalseisvana, et nende enesehinnangu tõstmine ei avalda õpiedule mõju (Noguera, 2008).

Viimase aja uuringud õpitulemuste soolõhe kohta kinnitavad seda. Tüdrukud alahindavad sagedamini oma võimeid, eriti traditsiooniliselt „mehelikumates“ valdkondades nagu reaalsuuna valivad üksnes võimekamad ja kindlamad tüdrukud. Nii on neid vähe ja nende hinded kõrged. Poisse seevastu kihutab tagant võlts bravuurikus (ja sageli ka perekonna kõrged ootused) ning nad hindavad sagedamini oma võimeid üle, valides reaalsuuna ka siis, kui nende võimed on madalamad ja edulootused väiksemad. See erinevus on põhjuseks, miks tüdrukute keskmised eksamitulemused reaalinetes on praeguseks keskmiselt enam-vähem samad kui poistel. Liiga paljud poisid, kes hindavad oma võimeid üle, jäävad raskele reaalsuunale kauemaks kui vaja ning tõmbavad poiste keskmisi tulemusi alla. Tüdrukud seevastu, keda on vähem ning kelle võimed ja enesehinnang lubavad neil meeste valdkonnast edukalt „läbi käia“, moonutavad tüdrukute andmeid ülespoole.

Ühes hiljutises uuringus võrdles sotsioloog Shelley Correll 8. klassi õpilasi, kes õppisid samu aineid ning kelle hinded ja testitulemused olid identsed. Poisid väitsid tüdrukutest suurema tõenäosusega, et „mul on matemaatikas alati hästi läinud“, „matemaatika on üks ainetest, milles ma olen tugev“ – pidage meeles, et tüdrukute ja poiste testitulemused ja hinded olid identsed. Poisid ei olnud tüdrukutest paremad – nad ainult arvasid, et on.

Isegi kauaräägitud soolõhe matemaatika õpitulemustes ei kehti universaalselt. Ulatuslikes 4. ja 8. klassi matemaatika õpitulemuste võrdlusuuringutes leidsid teadlased, et erinevate õpitulemuste selgitamine aju erinevustega võib olla alusetu. Janet Hyde'i ja tema kolleegide mitmeid riike hõlmanud uuringus (Hyde jt, 2008) olid mõnes riigis matemaatikas paremad tulemused poistel, mõnes riigis tüdrukutel ning enamikul juhtudel olid poiste ja tüdrukute tulemused praktiliselt identsed. Teises riike võrdlevas uuringus leidsid David Baker ja Deborah Jones samuti, et soolõhe matemaatika õpitulemustes varieerub märkimisväärselt. „Keskmiselt ei lähe poistel tüdrukutest igal pool paremini,“ kirjutavad nad (Baker ja Jones, 1993:99).

Millest erinevused tulenevad? Teadlased väidavad, et variatsioon „on vastavuses riikidevaheliste erinevustega naiste juurdepääsus kõrgharidusele ja tööturule; riikides, kus meestel ja naistel on võrdsemad võimalused, on õpilaste matemaatika õpitulemuste soolised erinevused väiksemad.“ Teisisõnu on riigid, kus tüdrukute tulemused matemaatikas on paremad, üldiselt samad, kus on paremad soolise võrdõiguslikkuse näitajad, nt naiste tööhõive, naiste osakaal avalikus teenistuses ning töö- ja pereelu tasakaalustamise võimalused. Mõnedes riikides, nt Jaapanis, ei lähe tüdrukutel sama hästi kui Jaapani poistel, aga läheb siiski palju paremini kui Ameerika Ühendriikide poistel. (Väidetavad bioloogilised erinevused ennustaksid muud; tüdrukute ajud on kultuuritaustast

sõltumata bioloogiliselt samad.) Kokkuvõttes võib lihtsalt öelda, et mida võrdõiguslikum on riik, seda paremad on tüdrukute õpitulemused matemaatikas (Guiso jt, 2008). Islandil saavad tüdrukud matemaatikaga märgatavalt paremini hakkama kui poisid. Ameerika Ühendriikides seostatakse soolõhe vähenemist matemaatika õpitulemustes „naiste võimaluste laienemisega“ (Baker ja Jones, 1993:99). See näide osutab, et kui poliitilistes meetmetes ei arvestata (ükskõik kummas suunas) soolõhe sotsiaalse kontekstiga, saadakse probleemist paratamatult valesti aru ning kehtestatud meetmed ei toimi adekvaatselt. Sotsiaalse konteksti keskne element on sooideoloogia.

Pöördugem nüüd humanitaar- ja sotsiaalainete suunas. Nendes ainetes toimib paralleelne protsess. Tüdrukute keskmised eksamitulemused näiteks emakeeles ja võõrkeeltes ületavad poiste omi. See ei ole aga mitte „tagurpidi diskrimineerimise“ tulemus, vaid pigem pörkuvad poisid mehelikkuse normidega. Poiste arvates on emakeel „naiselik“ aine. Wayne Martino teedrajav uuring Austraalias leidis, et emakeel ei huvita poisse, kuna see võib kahjustada nende (võlts)mehelikku poosi (vt nt Martino, 1999, 1997; vt ka Yates, 1997, 2000).

„Lugemine on nõme, ühel kohal istumine ja sõnade jõllitamine on hale“, kommenteeris üks poiss. „Poistest, kellele emakeeletund meeldib, on suurem osa peded“. Traditsiooniline humanitaarharidus feminiseerub. Nagu Catharine Stimpson hiljuti sarkastiliselt märkis, „ei räägi tõelised mehed prantsuse keelt“.

Poisid vihkavad emakeeletunde samal põhjusel, miks tüdrukud neid armastavad. Nad märkavad, et emakeeletunnis ei ole kiireid ja kindlaid reegleid, igaüks avaldab pigem teema kohta arvamust ja kõigi arvamustest peetakse lugu. „Vastuseid võib olla mitmeid, sul ei saa kunagi minna täiesti valesti“, täheldas üks poiss. „See ei ole nagu reaallained, kus kõigil on üks õige vastus.“ Teine poiss märkis:

Minu jaoks on emakeel raske, sest tekstide lugemiseks ei ole selgeid reegleid ... Emakeel ei ole nagu matemaatika, kus sul on reeglid, mille järgi ülesandeid lahendatakse ning kus on õiged ja valed vastused. Inglise keeles pead kirjutama, mida tunned ja mis sulle ei meeldi (Martino, 1997:133).

Võrrelge seda tüdrukute vastustega samas uuringus:

Mulle meeldib emakeelt õppida, sest . . . emakeeletunnis on vabadust – mitte nagu reaallainetes – ja sinu arvamus ei ole alati vale. Ei ole kindlaid õigeid ja valesid vastuseid ja sa võid vabalt öelda, mida tunned, ilma et seda peetaks valeks vastuseks. (Martino, 1997:134).

Poisse ei „feminiseeri“ mitte koolikogemus, vaid pigem traditsioonilise mehelikkuse ideoloogia, mis ei lase poistel koolis hästi õppida. „Töö, mida siin tehakse, on tüdrukute töö,“ märkis üks poiss. „See ei ole päris töö,“ lisas teine. „Kui ma lähen klassi ja nemad [teised poisid] teevad poppi, ütlevad nad mulle, et ma olen pugeja.“

Jõud, mis poisse õppimisest eemal hoiab, on vajadus vastata mehelikkuse ideoloogiale. Tugiprogrammid, mis teesklevad sellega võitlemist, pakkudes poistele tegevusi, mida nad eelistavad, ainult taastoodavad haridusest eemalehoidmist. Poisid ei vaja mitte programme, mis võtavad õppimisest eemalehoidmist iseenesestmõistatavana, vaid programme, mis väärtustavad poiste tegelike kogemuste mitmekesisust, sh nende poiste, kes on tagasihoidlikud, kellele meeldib kool ja/või kes õpivad hästi, katkestades sel moel pealiskaudse seose akadeemiliste huvide puudumise ja mehelikkuse vahel.

Ühele Minnesota keskkooli inglise keele õpetajale on see nähtus väga tuttav. „Poisid ei taha, et nad paistaksid liiga targad või et tunduks, et nad on õpetajale meele järele,“ ütles ta. „Tüdrukud oskavad eakaaslaste ootuste ja hea õppimise vahel peenelt balansseerida. Poistel on keerulisem olla samal ajal sotsiaalselt aktsepteeritud ja keskenduda õppimisele.“ Sotsioloog Andrew Hacker märgib, et tüdrukud „tulevad hea õpilase akadeemilises rollis paremini toime“ kui poisid. „Asi ei ole geenides,“ jätkab ta. „Peaaegu tundub, et olla mees ja olla hea õpilane on omavahel vastuolus“ (Stockton Record, 2003).

Sellised kommentaarid täiendavad sotsiaalteadlaste pidevaid tähelepanekuid, mis said alguse James Colemani 1961. aasta teedrajavast uuringust, kus ta kirjeldas teismeliste „variõppekava“. Uuringu järgi hindasid eakaaslased hea välimusega sportlikke poisse alati kõrgemalt kui hästi õppivaid poisse (vt Coleman, 1961; vt ka Mac an Ghail, 1994, Gilbourne, 1990).

VII. Soolõhe käitumises

Nagu oleme näinud, iseloomustavad poistega seotud kriisi märgatavad erinevused poiste ja tüdrukute käitumises – poisid käituvad halvasti ja neil diagnoositakse rohkem ka spetsiifilisi käitumishäireid. Eitamata mõnede selliste häirete bioloogilist tingitust – ATH on kindlasti meditsiiniliselt diagnoositav – võib käitumise erinevusi vähemalt osaliselt selgitada poiste pühendumusega traditsioonilistele mehelikkuse ideoloogiatele. Need aga on järjest enam vastuolus maailmaga, milles poisid elavad.

Pidev püüd vastata „poiste koodile“ – traditsioonilisele mehelikkuse ideoloogiale – on dünaamika, mida sotsiaalteadlased nimetavad „sooliseks (enese)tsensuuriks.“ Traditsiooniline mehelikkuse ideoloogia pärsib nii poiste kui ka tüdrukute arengut. Poisid viilivad koolitööst ja raiskavad aega

ebaintelligentssele rüselamisele; tüdrukute saavutusi pärsib rüselavate poiste lakkamatu narrimine ja kiusamine. Olla poiss võib tähendada isoleeritust ja kroonilist ärevust, mille põhjustab vajadus pidevalt tõestada oma mehelikkust.

Poisipõlv on pidev ja lakkamatu mehelikkuse proov. Samas on see ka vabadus meherolliga kaasnevast vastutusest ning võib ühtlasi tähendada rõõmu füüsilistest väljakutsetest ja sportlikest triumfidest, punastamist, esimeste seksuaalsete katsetuste esialgset põnevust ja muretut mängu. Poisipõlv tähendab ka õigust saada oma tahtmist, olla märgatud, sageli nähtamatuid privileege, mis meessooga kaasas käivad, võimalust näha oma peegelpilti (vähemalt juhul, kui oled valge ja heteroseksuaalne) praktiliselt igas telesaates, märulikoomiksis ja filmis ning kõigis juhtkonna koosolekuruumides kogu riigis. Poisipõlv on õigus võimule ja võimupositsiooni ootus.

Vastavus soonormile ja traditsioonilisele „poistekoodile“ saavutatakse, kui ähvardatakse destabiliseerida, tühistada teiste õigustatud seisundit. Selleks kiusatakse lakkamatult teisi poisse ja narritakse neid geiks. USAs teab iga põnn ja teismeline, et põhikooli levinuim väljend millegi mahategemiseks on „see on nii gei“ (ingl k *that's so gay*). Kõik teavad, et sellel väljendil ei ole kuigi palju pistmist oletatava seksuaalse sättumusega, vaid pigem soonormile vastamisega. Hirm saada rüvetatud homoseksuaalsusega – kastratsioonihirm – on vormunud üldiseks viisiks, mille abil midagi või kedagi maha teha. Tänapäeval ei tähenda väljend „see on nii gei“ sedavõrd solvangut homoseksuaalsuse suhtes – pigem on tegu soolise (enese)tsensuuriga, et mitte minna vastuollu mehelikkuse reeglitega.

Põhikoolid on akadeemilisest katsepolügoonist muutunud palju enamaks. Kool on keskne koht, kus pannakse proovile ja demonstreeritakse sooidentiteeti. Erinevalt standarditud testidest lugemises või aritmeetikas korraldavad, viivad läbi ja hindavad kohase ja sobiva sookäitumise teste eakaaslased ainult neile endale teadaolevate hindamiskriteeriumide alusel. Koolikiusamine on mõnel pool põhikooli vanemas astmes nii järelejätmatu ja tõsine, et on kujunenud riiklikuks probleemiks. Narrimine ja füüsiline vägivald toimivad skaalal alates solvavast keelekasutusest tõuklemise ja löömise kaudu vägivaldsete rünnakute ja koolitulistamiseni. Enam kui miljon kooliõpilast kannatab igal aastal narrimise ja kiusamise pärast (vt Kimmel, 2008).

Üheks USA Kesk-Lääne linnade põhikooli vanema astme õpilaste uuringus andis 88% vastanutest teada, et on kiusamist näinud, ning 77% õpilastest on kooliaja jooksul langenud kiusamise ohvriks. Teise uuringu järgi on 70% õpilastest kaaslaste poolt seksuaalselt ahistatud; 40% on kogenud kohtinguvägivalda, 66% on olnud oma kohtingupartnerite emotsionaalse väärkohtlemise ohvrid ja 54% õpilasi on kiusatud. Riiklikus uuringus, mille valim koosnes 15 686 6.–10. klassi õpilasest ja mis on avaldatud Ameerika arstide ühingu ajakirjas, leiti, et 29,9% õpilastest on olnud kiusamisega

seotud – 13% kiusajana, 10,9% ohvrina ja 6% mõlemana. Üks neljandik 4.–6. klassi õpilastest tunnistas, et on uuringule eelneva kolme kuu jooksul üsna regulaarselt kiusanud teist õpilast. Los Angelese põhikooli keskastme uuringus leiti 192 last intervjuerides, et peaaegu pooled neist on kahe nädala jooksul vähemalt korra kogunud kiusamist. Rohkem õpilasi ütles, et nad on näinud, kuidas teisi kiusatakse (Nansel jt, 2001; Limber jt, 1997; Juvonen, 2003).

Paljud põhikooli kesk- ja vanema astme õpilased kardavad kooli mina; neil on hirm rõivistute, koridoride, duširuumide, söökla, kooliõue ja isegi klassiruumide ees. Nad kardavad, et langevad kiusamise ohvriks. Kolm kümnest 12–24-aastasest noorest annab teada, et viimase aasta jooksul on vägivalda nende koolis lisandunud ning ligi kaks viiendikku on mures, et nende klassikaaslane võib muutuda vägivaldseks. Enam kui pooled teismelised teavad kedagi, kes on toonud kooli relva. Ligi kaks kolmandikku (63%) vanematest usuvad, et ka nende piirkonnas võib suure tõenäosusega ette tulla koolitulistamisi („Hirm klassikaaslaste ees”, 1999; „Pooled teismelised ...”, 2001).

Hirm kiusamise ja narrimise ees on kesksed soolist (enese)tsensuuri käivitavad mehhanismid – see on sotsiaalne dünaamika, mis kirjutab ette vajaduse vastata soonormidele. Samasooliste eakaaslaste sootsensuur tugevdab stereotüüpseid arusaamu mehelikkusest ja naiselikkusest. Üks õigusteadlane on märkinud, et „range kinnipidamine selgelt määratletud sookategoriatest soodustab sallimatust, millel on tõendatud kahjulik mõju bioloogilistele poistele, kes ei vasta Ameerika ühiskonna arusaamale soorollidest“ (Crozier, 2001).

VIII. Kas lahendus on tüdrukute- ja poistekoolid?

Niisiis, kas lahendus on ühesoolised koolid? Kuna paljud nii arvavad, tasub seda valikut kaaluda. Mõned andmed osutavad tõepoolest, et tüdrukutele on ühesoolistest koolidest kasu. On andmeid, et ka poiste edasijõudmine paraneb, kui nad käivad ühesoolises kolledžis. Empiirilisel ei ole need andmed siiski veenvad, kuna ühesoolise kooli mõju enamasti kaob, kui lisada võrrandisse ka sotsiaalne klass ja poiste kogemused keskkoolist. Huvil sooliselt eraldatud haridusvalikute vastu on pikk ajalugu.

20. sajandi algul tekkinud praegusega sarnanev liikumine eraldi poiste ja tüdrukute klasside poole oli osa suuremast liikumisest, millega võideldi Ameerika poiste tajutud „feminiseerimise“ vastu. (Sama toimus ka Suurbritannias.) Üldlevinud avamuse kohaselt feminiseerisid poisse liiga domineerivad emad (et isad olid tööl, oli naiste roll olla kodulooja ja ema), naisõpetajad ja pühapäevakoolide naissoost õpetajad.

Ka siis nägid kriitikud soolist võrdõiguslikkust tajutud feminiseerimise allikana ning pakkusid abinõuna agressiivseid ja võistuslikke spordialasid – s.o praktiliselt kõiki peamisi spordialasid, mille institutsionaliseerumine keskkoolides toimuski tol ajal. Ka jahimeesteseltsid ja president Theodore Roosevelti reklaamitud „pingutust nõudev elu” ülistasid sellist looduslähedast ohjeldamatust. Üks tõesistest reformaatoritest Ernest Thompson Seton oli nii mures, et moodne elu muudab „jõulised, mehised ja iseseisvad poisid pundiks sisselangenud rinna, kõikuva närvikava ja kaheldava elujõuga sigaretikumujateks”, et ta algatas 1910. aastal poiste skaudiliikumise omalaadse poiste vabastusliikumisenä, mis pidi aitama poistel oma vintske poisilikkuse tagasi võita (vt Kimmel, 1996; Seton tsit. Macleod, 1983:49).

Ka koolid pidid muutuma. Liikumine innustas mehi õppima algkooliõpetajateks ja isasid olema rohkem kui „pühapäevaisad”, et päästa poisid ülekaitsvate emade ja õpetajate naiselikust haardest. Arvati, et ka õppe sisu feminiseerib poisse.

Kirjandus on muutumas kohitsetuks, kuna seda kirjutavad peamiselt naisted ja suuresti naiste jaoks. Enamik selle riigi mehi, keda on õpetanud naisõpetajad, ei ole sellest teadlikud. . . Ma nimetan seda kirjanduse ja elu pehmostumiseks. Sellise modernse „olulise” romaani nagu Ulysses vaatenurk on naiselik, kuna see keerleb seksi vastikuse ümber.

Eelnev tekst pärines aastast 1927 (McFee, 1927). Feminiseerimise hirmu arvestades ei ole üllatav, et psühholoog G. Stanley Halli juhtimisel tekkis ühesooliste koolide liikumine. Hall kirjutas 1904. aastal raamatu „Teismeiga”, mida tervitati kui suundanäitavat teost põhikooliealiste laste kohta. Hall väitis, et koosõpetamine „ergastab” tüdrukuid ja feminiseerib poisse. Poiste seisukohast oli olukord märksa tõsisem, sest nemad on sunnitud „laskuma tüdrukute jaoks tahtlikult madalale seatud tasemele”. Lastekirjandus oli tema väitel „loid, mannetu, passiivne” või „kerglane ja lobisev” ning „liiga paljude illustratsioonidega” „nunnudes pühapäevakooliraamatutes” – kirjandus, mida poistel vaja ei ole. „Kogu see rämps, mida nad õpetavad lastele väikestest vihmapiisahaldjatest, kes oma ämbrikestega mööda aknaklaasi alla liuglevad, peab kaduma,” ütles ta kõnes Chicago õpetajatele 1899. aastal. „Meil on vaja vähem sentimente ja rohkem ihunuhtlust.”

Hall väitis ka, et poiste ja tüdrukute koosõpetamine „kohitseb” õppekava, laseb selle käest, sundides seostama aineid ja iseloomu, mida oleks õigem lahus hoida, aeglustades tempot või madaldades muul moel standardeid, et tüdrukud suudaksid sammu pidada. Ta hoiatas koosõpetamise eest, kuna „see kahjustab tüdrukuid, lastel neil omandada poiste käitumisviise ja tegevusi ja röövides neilt võime tajuda oma naiselikku loomust.” Poistele seevastu on koosõpetamine kahjulik, kuna „feminiseerib nad, kuigi neil on vaja hoopis oma jõhkraid animaalseid jooni välja elada.” Ta hoiatas,

et poiste ja tüdrukute sarnasemaks muutmine „hajutab“ müstilise tõmbe vastassoo vastu – s.t koosõpetamine põhjustab homoseksuaalsust (Hall, 1904, 1899).

Halli kujutus poisipõlvest peegeldub sugude eristajate ideedes ka tänapäeval. Hall väitis, et poisid on olemuselt ohjeldamatud „noored metslased“, kes loomulikult mässavad „seelikukandjate kontrolli ja viksi pedagoogilise kombekohasuse“ vastu. Poisid peaksid selle asemel hoopis taluma mehisuse proove ja üksteisele vingerpüsse viskama. „Praktilised on mängu intensiivsustasemele vähendatud sõda, julmus ja piinamine,“ kirjutas ta. „Hingelise tardumise“ vastu aitab „paras annus karmi ja üleolevat kohtlemist“.

M. Carey Thomas, Ameerika esimene naissoost kolledžipresident, on öelnud, et ta ei ole naisena kunagi tundnud end rohkem solvatuna kui Halli uurimusi lugedes. John Dewey, keda võib pidada Ameerika suurimaks haridusteoreetikuks ja kes oli tuline naiste õiguste toetaja, oli marus selliste algatuste alavääristavast suhtumisest naistesse. Dewey (1911) ironiseeris „naiste botaanika“, „naiste algebra“ ja miks ka mitte „naiste korrutustabeli“ üle. „Ühelgi teisel teemal ei ole olnud nii palju dogmaatilist kindlust, mis põhineks nii vähestel teaduslikel tõenditel, kui meeste ja naiste mõistuse puhul“.

Veel enam, Dewey väitel on segakoolid kasulikud ka poistele. „Poisid õpivad õrnust, isetust, viisakust; nende loomupärane tarmikus leiab taunitava mässulisuse asemel kasulikke väljendusvorme,“ kirjutas ta (Dewey, 1911:60). Teine ühiskonna ja hariduse reformija Thomas Wentworth Higginson oli samuti ühesooliste koolide vastu: „Ma olen veendunud, et varem või hiljem hakkab inimkond suhtuma kõigisse eraldavatesse õppeasutustesse samamoodi, nagu Ameerika turistid praegu suhtuvad Lõuna-Euroopa rohkettesse kloostritesse – lugupidamisega nende rajajate vagade kavatuste suhtes, aga hämmastusega, et selline viga on üldse kunagi tehtud“ (Higginson, 1874:1).

Tänapäeva maailmas tunduvad eraldi poiste- ja tüdrukutekoolid atraktiivsed, aga pakuvad õigupoolest kaunis küünilist võimalust leevendada soolõhet hariduses. Kuigi väidetavalt on tegu soostereotüüpide teket takistava abinõuga, on selgeid tõendeid, et ühesoolised koolid kipuvad soostereotüüpe pigem tugevdama. Tüdrukutekoolid põlistavad sageli kahjulikke hoiakuid ja stereotüüpe naiste kohta, kes „loomu poolest või oludest tingituna ei saa olla edukad või õppida hästi segakoolides“ (Epstein, 1997:191). Isegi kui feministidest naised toetavad ideed, et naised ei saa meestega samas valdkonnas võrdselt konkureerida, vaid vajavad „erikohtlemist“, on see märk kadunud lootusest, võimetusest või tahtmatusest seada võrdsete ja turvaliste koolide loomine

riiklikuks prioriteediks. Me nagu ütleksime tüdrukutele, et „kuna me ei saa sellega hakkama, teeme me paremuselt järgmist: eraldame teid vastikutest poistest, kes teie elu põrguks muudavad.“

Kuigi ühesooliste klasside eestkõnelejad väidavad, et „koosõpetatavad klassid kipuvad soostereotüüpe tugevdama,“ osutavad tõendid otsustavalt vastassuunas. Hoopis ühesoolised klassid kipuvad soostereotüüpe tugevdama. Põhjus on selles, et ühesoolistes klassides kipuvad võimenduma psühholoogilised protsessid, mis viivad soostereotüüpide tekkeni. Segaklassides seevastu võimendub suhtlus „teise“ sugupoolega. Sotsiaalsühholoogide parimad uuringud stereotüüpide ja eelarvamuste teemal osutavad, et stereotüüpe saab murda üksnes kontakti abil. 515 uuringu metaanalüütilises ülevaates (Pettigrew, 2006) leiti, et „rühmadevaheline kontakt tavaliselt vähendab eelarvamusi.“

Aja jooksul läheb olukord hullemaks, mitte paremaks. UCLA teadlane Alexander Astin leidis oma ulatuslikus Ameerika haridussüsteemi käsitlevas uuringus järjepidevalt, et ühesoolistes koolides „võimenduvad aja jooksul praktiliselt kõik vaadeldud soo-omased jooned.“ See tähendab, et väikesed erinevused, mida võib poiste ja tüdrukute vahel märgata alguses, muutuvad aja jooksul märgatavalt keerukamaks ja suurenevad, andes lõpptulemuseks väga stereotüüpsed erinevused, mida ühesoolise hariduse poliitikaga taheti arvesse võtta.

California ühesooliste koolide pilootprogrammi ainsa süsteemse uuringu (Datnow, Hubbard ja Woody, 2001) tulemused on üsna masendavad:

(1) Ühesoolistes koolides traditsioonilised soostereotüübid sageli tugevnesid. Poisse õpetati pigem tugevama distsipliiniga, traditsioonilisemalt ja individualistlikumalt ning tüdrukuid toetavamalt, koostöises ja avatumas keskkonnas. Sellised strateegiad võimendavad võimalikke tagasihoidlikke keskmisi erinevusi eelistuses kuni tegu on suurte erinevustega õpikogemustes ning tasandavad paljud erinevad õpistiilid kategoorilisteks ja seega stereotüüpseteks soolisteks erinevusteks.

(2) Õpilased said soo teemadel segaseid sõnumeid. Nii poistele kui tüdrukutele öeldi, et naised võivad saavutada kõike, mida nad tahavad, aga tüdrukutele teadvustati käitumispiiranguid, mida võimendasid ootused nende riietusele ja välimusele. Poistele anti mõista, et mehed on peamised palgateenijad, et nad peaksid olema tugevad ja hoolitsema oma naiste eest, kes on emotsionaalselt nõrgemad.

(3) Samas koolis eraldi poiste ja tüdrukute osakonna loomine viis dihhotoomse sookäsituse tekkeni, mille puhul tüdrukuid hakati nägema „heade“ ja poisse „pahadena“.

Pärast kolme aastat sulgesid kuuest koolipiirkonnast viis oma ühesoolised koolid.

Ühesoolised koolid põlistavad soostereotüüpe, kuna püüdes arvestada poiste rühma ja tüdrukute rühma vahelisi erinevusi, tasandatakse erinevused poiste rühma ja tüdrukute rühma sees.

(Meenutagem, et kõige suurem soolõhe mees- ja naisõppurite suhtarvudes on seotud klassi ja rassiga – see tähendab, et me peame alati pöörama tähelepanu erinevustele poiste rühma ja tüdrukute rühma sees).

Ja mida teha poistega, kes tulevad edukalt toime klassis, mida ühesoolise hariduse pooldajad sildistavad „feminiseerituks“? Mida teha poistega, kes armastavad luulet, saavad tüdrukutega hästi läbi, on sotsiaalselt võimekad, õppimisest huvitatud ega vasta muul moel soonormile? Mida teha poistega, kes armastavad muusikat, kunsti ja võõrkeeli? Erinevate võimete, iseloomujoonte, hoiakute ja käitumise jaotus on tüdrukute ja poiste hulgas kattuv – enamikul juhtudest on kattuvus väga suur.

Ühesoolise hariduse programmid toetuvad kas pealiskaudsele ja väärale eeldusele, et sugude vahel on olemas mingeid bioloogias tingitud hariduslike „vajaduste“ või õpistiilide erinevusi, või on tegu heade kavatsustega aidata riskirühmi (nt mustanahalisi poisse või tüdrukuid). Järgnev lõik selgitab riikliku ühesoolise avaliku hariduse ühenduse vaateid:

Poiste ja tüdrukute õpistiilid, mis neile kõige enam sobivad, erinevad põhimõtteliselt.

Tüdrukud peavad õpetajat liitlaseks. Väikese julgustamise korral pöörduvad nad hea meelega õpetaja poole abi saamiseks. Tüdrukutele sobiv klass on turvaline, mugav ja külalislahke paik. Unustage kõvad plasttoolid, asendage need diivani ja mugavate kott-toolidega... Õpetaja ei tohiks kunagi tüdruku peale karjuda. Vältige vastasseise. Vältige miks-küsimusi... Tüdrukud jagunevad probleemide lahendamiseks loomupäraselt kolmestesse või neljastesse rühmadesse. Lubage neil seda teha. Kasutage minimaalselt ülesandeid, mis nõuavad üksi töötamist. (www.singlesexschools.org)

Ma oletan, et enamikule naislugejatele tundus see tekst sama solvav ja alandav kui minu naisüliõpilastele. Ja milline toekas pedagoogiline lähenemine on selle teksti põhjal sobilik poistele!? Muutke klass ohtlikuks ja külalislahkusetuks, pange poisid istuma ebamugavatele toolidele, karjuge nende peale, vastanduge nendega ja küsige alati, miks? Võimalikult heatahtlikult väljendudes olen ma kindel, et sellised organisatsioonid usuvad, et tegutsevad laste parimates huvides. Nende seisukohad tuginevad kõige hapramatele empiirilistele tõenditele ja metsikumatele stereotüüpsetele veendumustele. Reaalsed poisid ja tüdrukud tõestavad iga päev, et sellised solvavad stereotüübid ei vasta tõele. Nende ettepanekud ajavad lisaks segi põhjuse ja tagajärje või pigem ülehindavad vormi ja alahindavad sisu tähtsust. Kuidas vastasite järgmisele küsimusele: millise kooli valiksite, kas

tõeliselt hea koosõpetava kooli või tõeliselt kehva ühesoolise kooli? Võib kihla vedada, et valite segakooli, kuna teate midagi, mida need eksiteele sattunud haridusuendajad ei tea: kooli tegutsemisvorm – segakool või ühesooline – on vähem tähtis kui kooli sisu. Ameerika Ühendriikides on enamik ühesoolisi põhi- ja keskkooli väikesed erakoolid, millel ei ole puudust ressurssidest, mille õpetajaskond on väga pühendunud ja pädev ning õpetaja kohta on vähe õpilasi. Samuti õpivad neis parema haridustaustaga jõukamate perede lapsed. Just need tunnused, mitte ühesoolisus, võimaldavad neis koolides saada paremaid tulemusi (vt nt Epstein, 2001, 1999, 1997).

Teine põhjus, miks ei saa väita, et ühesoolised koolid on sobiv abinõu, on pigem metodoloogiline. Tegu on psühholoogilise nähtusega, mida nimetatakse ootuste teooriaks. Lihtsalt öeldes loevad õpilaste ja õpetajate ootused rohkem kui tegelikud sündmused. Näiteks tehti eksperiment, mille algul öeldi õpetajatele, et juhuslikult valitud õpilaste rühm on erakordselt võimekas. Semestri lõpuks olid nende tulemused märkimisväärselt paranenud. Teist rühma esitleti õpetajatele hädasti tugiõpet vajavana ning nende tulemused semestri lõpuks hoopis langesid. Tuletagem meelde, et mõlemad rühmad koostati juhuslikult valitud õpilastest – tulemuse määras ainult õpetajate ootus. Teistes eksperimentides öeldi õpilastele, et nad on kas erakordsed või probleemsed. Kokkuvõttes hakkasid nad ka öeldule vastavalt käituma.

Kui teeksite eksperimendi ühesooliste klassidega, öeldes õpilastele, et neile on antud uus põnev võimalus õppida „erilises“ klassis, ei saaks te usaldusväärselt väita, et õpitulemuste paranemine tuleneb klassi ühesoolisusest. Mis oleks juhtunud, kui oleksite õpilastele öelnud, et nad on pandud ühesoolisse klassi, kuna nende õpitulemused, käitumine või areng ei olnud segaklassis head ning ühesoolise klassi puhul on tegu õpiabi vormiga? Kuidas neil siis läheks? Sotsiaalteadlasena toetan hüpoteesi, et õpilased käituvad vastavalt õpetajate seatud ootustele. Klassi töövorm on märksa väiksema tähendusega kui õppe sisu.

Seda toetab üks kõige tuntumatest sotsiaalpsühholoogia uuringutest isetäituvate ennustuste kohta. Selles uuringus testisid sotsioloogid Robert Rosenthal ja Lenore Jacobson (1968) hüpoteesi, kas õpetajatel on õpilaste õpitulemuste suhtes ootusi ning kas õpilaste tulemused vastavad neile ootustele. Sotsioloogid soovisid testida oma hüpoteesi, et õpilaste edasijõudmise põhjus on õpetajate ootused, mitte vastupidi. Kui õpetaja arvab, et õpilane on tark, läheb õpilasel hästi. Kui õpetaja eeldab, et õpilasel läheb halvasti, lähebki tal halvasti. Rosenthal ja Jacobson lasid ühe põhikooli kõigil lastel teha IQ-testi. Siis valisid nad tulemusi arvestamata juhuslikult välja väikesed rühma õpilasi ning ütlesid nende õpetajatele, et nendel õpilastel on erakordselt kõrge IQ. Rosenthali ja Jacobsoni hüpoteesi kohaselt pidi see suurendama õpetajate ootusi nende juhuslikult valitud õpilaste suhtes (katserühm) ning need ootused võinuksid kajastuda ka nende õpilaste paremates

õpitulemustes võrreldes teiste õpilastega (kontrollrühm). Kooliaasta lõpus naasid Rosenthal ja Jacobson kooli ja tegid jälle kõigile õpilastele IQ-testi. „Valitute“ rühm tegi testi paremini kui nende klassikaaslased, ometi oli ainus erinevus kahe rühma vahel õpetajate ootustes. Selgus, et õpetajate ootused olid sõltumatu muutuja ning õpilaste edasijõudmine sõltuv muutuja – mitte vastupidi.

Ameerika kõrgharidusega naiste ühenduse hiljutine uuring seab empiirika toel kahtluse alla isegi tagasihoidlikud väited tüdrukute ja poiste eraldi õpetamise kasudest. Uuringus selgus, et kuigi paljud tüdrukud väitsid, et nende meelest ühesooline klass soodustab õppimist, ei parandanud see märkimisväärselt õpitulemusi matemaatikas ja loodusainetes. Üks teine teadlane on leidnud märgatavaid erinevusi segaklasside ja ühesooliste klasside vahel, aga üksnes katoliku koolides, mitte eraomanduses ühesoolistes koolides, ning erinevused on olnud ainult tüdrukute kasuks. Kolmas teadlane märkis, et üht või teist tüüpi kool ei loo eeliseid keskklassist ja muul moel eelisseisundis õpilaste puhul, aga leidis positiivseid mõjusid madala sotsiaal-majadusliku taustaga mustanahaliste või latiino päritolu tüdrukute puhul. Kenneth Clark, teerajajast afroameerika päritolu haridustegelane, on väljendunud ühemõtteliselt. „Ma ei suuda uskuda, et me tõesti niimoodi ajas tagasi läheme. Miks me räägime siiaamaani mustanahaliste poiste eraldamisest ja stigmatiseerimisest?“ küsis ta. Ta peaks teadma, millest räägib: tema uuring andis empiirilise argumendi „eraldi, aga võrdsete“ koolide vastu Ameerika ülemkohtu teetähiseks olnud kohtuasjas Brown versus hariduse inimõiguste nõukogu 1954. aastal. Väga lühidalt öeldes ei ole lähenemisiis „eraldi, aga võrdselt“ haridusvõimaluste mõttes mitte kunagi võrdne (Haag, 1998; Lee, 1986; Leslie, 1998; Marsh, 1989).

Sotsioloogid David Riesman ja Christopher Jencks kirjutavad oma teedrajavas raamatus „Akadeemiline revolutsioon“ (1977:300–298):

Meestekolledži ideed oleks suhteliselt kerge kaitsta maailmas, kus naised oleksid meestega täiesti võrdsed, aga nad ei ole. Seepärast saaks meestekolledžist tõenäoliselt tahes-tahtmata vahend, millega säilitada vaikivat teadmist meeste ülimuslikkusest . . . Kuigi me ei ole iga hinna eest sugude eraldamise vastu, oleme vastu siis, kui see aitab säilitada soolist üleolekut.

Lühidalt öeldes õpivad naised naistekolledžis, et nad saavad teha samu asju, mida mehedki. Mehed seevastu õpivad meestekolledžis, et naised ei saa teha kõike, mida nemad (mehed). Naistekolledžid võivad soolist ebavõrdsust kõigutada, meestekolledžid aga seda taastoota.

Uuringud näitavad järjepidevalt, et poistele mõeldud ühesoolised programmid, kus rõhutatakse bioloogilisi erinevusi meeste ja naiste vahel, soodustavad, toetavad, toidavad ja tugevdavad meesõpilaste seas käibivaid arusaamu, et naised ei ole mitte ainult erinevad,

vaid alamad (Riseman ja Jencks, 1977:300; vt ka Riesman, 1991). Tüdrukutekoolid põlistavad ka arusaama, et naised vajavad edukaks toimetulekuks lisaabi ning et mehelikkus on muutusele nii resistentne, et meeste juuresolekul on võimatu haridust omandada. Minu meelest on see solvav nii naiste kui ka meeste suhtes.

IX. Võitlus tegeliku poistekriisiga Ameerikas ja Rootsis

Oleme arutelus jõudnud tegeliku poistega seotud kriisini Ameerikas. Tegelikku kriisi nimetatakse tavaliselt teise nimega, näiteks „teismeliste vägivald“, „noorte vägivald“, „kambavägivald“, „äärelinnade vägivald“, „koolivägivald“. Vägivalla „sugu“ on nähtamatu.

Kujutlege, et kõik Colorado osariigi Columbine'i keskkooli või Kentucky osariigi Paducah' kooli või Mississippi Pearl kooli või Arkansase Jonesboro kooli tapjad oleksid olnud vaestest peredest pärit mustanahalised tüdrukud, kes oleksid elanud hoopis New Havenis, Newarkis või Providence'is. Või kui Tim Kretschmer, poiss, kes tappis hulga õpetajaid ja õpilasi Saksamaal Winnedonis 2009. aasta märtsis, või Robert Steinhäusser, 19-aastane koolist väljavisatud õpilane Saksamaal Elfurtis või 18-aastane Pekka-Eric Auvinen, kes tappis kaheksa inimest ja haavas kahteist, enne kui võttis endalt elu Soomes Jokelas 2008. aastal, oleksid olnud moslemiusku naissoost sisserändajad Pakistanist või Türgist? Keskenduksime oma pikas ja valulises arutelus loomulikult rassile, klassile ja religioonile ning sellele, kas „nad kalduvad loomupäraselt“ vägivallale. Me näeksime rassi, klassi ja sugu. Meedia leiutaks koolitulistajate käitumise tähistamiseks uue termini nagu „wilding“² kümme aastat tagasi. Me kuuleksime vaesuse kultuurist, sellest, kuidas suurlinnaelu sünnitab kuritegevust ja vägivallat, moslemite oletatavatest loomulikest kalduvustest vägivallale. Mõned süüdistaksid isegi feminismi selles, et tüdrukud on mõttetult poisse jäljendades vägivaldseks muutunud. Ja ometi on kõigil tegelike koolitulistamiste puhul jäänud märkmata ilmne tõsiasi, et kõik tulistajad olid valged keskklassi poisid.

Poiste tegelik kriis on seotud vägivalla ja kultuuriliste normidega, mis võrdsustavad mehelikkuse võimega olla vägivaldne. Vaadake faktidele näkku: mehed ja poisid panevad Ameerikas toime 95 protsenti kõigist vägivallakuritegudest. Iga päev teevad 12 poissi ja noormeest enesetapu – seda on seitse korda rohkem kui tüdrukute enesetappe. Iga päev mõrvatakse 18 poissi ja noormeest – kümme korda rohkem kui tüdrukuid. Vanus ja sugu on kaks tunnust, mis ennustavad lõviosa vägivallast. Otsesõnu öeldes on kõige vägivaldsem rühm igas ühiskonnas noored mehed. Vaadake graafikuid 18. sajandi Suurbritanniast ja 20. sajandi lõpu Ameerika Ühendriikidest. Kahe graafiku sagedusjaotus on enam-vähem sama ning see oleks sama praktiliselt kõigis kunagi uuritud

---

² Lõbu pärast tänavatel vägivallatsemine

ühiskondades. See on tegelik poistega seotud kriis: mehelikkuse krooniline, anakronistlik ja potentsiaalselt surmav seostatus vägivallega.

Varajasest east õpivad poisid, et vägivald ei ole mitte ainult aktsepteeritav, vaid ka tunnustust väärt konfliktilahenduse vorm. Teismelised poisid arvavad teismelistest tüdrukutest neli korda sagedamini, et kui keegi järjekorras ette trügib, on see piisav põhjus kakluse alustamiseks. Pooled teismelistest poistest satuvad igal aastal kaklustesse.

See on olnud nii palju aastaid. Üheski teises kultuuris ei ole välja arenenud nii vägivaldset „poistekultuuri“, nagu ajaloolane E. Anthony Rotundo (1993) seda nimetab. Kus mujal kandsid väikesed poisid veel 1940. aastate lõpus ka päriselt õlal väikseid puulaaste ja õrritasid teisi neid maha pühkima, et saaks kaklust alustada? Lugejaid võib imestama panna, aga väljend „laastu õlal kandma“ (ingl k *carrying a chip on your shoulder*) vastab täht-tähelt tõele – see oli noorukieas poiste mehelikkuse proovikivi.

Millises teises kultuuris on oma aja juhtivad eksperdid soovitanud kaklemist kui poiste tervisliku mehelikkuse arendamiseks sobivat tegevust? Tunnustatud psühholoog G. Stanley Hall (tsit. Stearns, 1994:31), kes võttis kasutusele termini „noorukiiga“, oli arvamusel, et poiss, kes ei kakle, on „mitte keegi“, ning „parem aeg-ajalt rusikaga veriseks löödud nina ... kui arenguseisak, küüniline ja kriitiline hoiak, kehaline ja vaimne argpükslus“.

Tema jüngrid jätkasid tarmukalt tööd. Järgmine näide on J. Adams Pufferi edukast nõuanderaamatust vanematele (1912:91):

On hetki, kui poiss peab seisma oma õiguste eest, kui ta ei taha olla argpüks ja kaotada teed iseseisvuse ja tõelise mehelikkuse juurde ... Tugeva tahtejõuga poiss ei vaja võitluse astumiseks tagantsundimist, vaid sageli parasjagu juhendamist ja piiramist. Kui ta kakleb sagedamini kui kuus korda nädalas – muidugi välja arvatud esimesel nädalal uues koolis – on ta tõenäoliselt liiga suur riiukukk ja vajab ohjeldamist.

Kas saite aru? Poisid peaksid kaklema keskmiselt kord päevas, välja arvatud esimesel nädalal uues koolis, kui neil eeldatavasti tuleks kakelda tihedamini!

Eelmise sajandi vahetusest tänapäevani on vägivald moodustanud osa mehelikkuse tähendusväljast, osa sellest, kuidas mehed on traditsiooniliselt testinud, näidanud ja tõestanud oma mehelikkust. Et poistel ei ole olnud enesemääratluseks teist kultuurilist mehhanismi, on nad vägivalda kui meheks saamise viisi innukalt omaks võtnud.

Mäletan väikest mängu, mida me kooliõues mängisime. Üks poiss tuli teise juurde ja tegi, nagu lööks teda näkku. Kui teine poiss võpatas – nagu teeks iga *tervemõistuslik* inimene – hüüdis esimene poiss „sa võpatasid“ ning lõi teist kõvast vastu käsivart. Tal oli õigus seda teha, sest teine poiss oli ju mehelikkuse testis läbi kukkunud. Mees olla tähendas mitte kunagi võpatada.

Hiljuti läbiviidud noorte vägivallakurjategijate uuringus seostab psühholoog James Garbarino (1999) meeste vägivalga juured sellega, kuidas poisid viha ja haigetsaamist alla suruvad. Uuritud noorte kurjategijate „surmatoov trotslikkus varjab sageli sügavaid emotsionaalseid haavu, ülepaisutatud enesekindlusega korvatakse sisemist ärakasutatuse, haigetsaamise ja ebaõiguse tunnet. Teisisõnu, nagu väljendas kuulus Reagani ajastu pörkerauakleeps, „Ma ei pea viha, ma maksan kätte“, või nagu ütles üks uuritud vang: „Pigem tahetagu mind mõrva eest, kui ei taheta üldse“ (Garbarino, 1999:128, 132).

Ühes teises valgustavas vägivaldauuringus väidab psühhiaater James Gilligan (1997), et vägivald saab alguse „hirmust saada häbistatud ja naeruvääristatud ning ületamatust vajadusest takistada teisi enda üle naermast, pannes nad hoopis nutma“. Usk vägivalga mehelikkusest ei väljendu üheski kromosoomis, seda ei saa siduda parema ega vasaku ajupoolkeraga või kasta testosterooniga. (Pooled poisid ei kakle, enamik ei kannu relvi ja peaaegu keegi ei tapa teisi: kas nemad ei olegi poisid?) Poisid õpivad vägivaldsuse ära. Gilligan kirjutab, et vägivald „on pigem seotud mehelikkuse kultuurilise konstrueerimise kui bioloogilise hormonaalse aluspõhjaga.“ (Gilligan, 1997:71, 223).

X. Eduka sekkumise suunas

On mitmeid võimalusi, kuidas vastanduda „tegelikule“ poistega seotud kriisile – mehelikkuse seostamisele vägivaldaga, poiste armutult stereotüpiseerivale käsitlemisele ja ennastkahjustavale mehelikkuse ja õpihuvi puudumise võrdsustamisele

Üks strateegia on loomulikult teha mitte midagi. Seda pakuvad kõige sagedamini välja ühesooliste klasside pooldajad või need, kes tahaksid tüdrukute emantsipatsiooni kella tagasi keerata. „Poisid jäävad poisteks,“ ütlevad nad. Me ei saa midagi teha. Minu meelest on see väljend – poisid jäävad poisteks – hariduspoliitika kõige masendavam fraas. Kui „poiste eestkõnelejad“ nagu Michael Gurian või Leonard Sax USAs või Steve Biddulph ja Peter West Austraalias ütlevad, et poisid jäävad poisteks, peavad nad põhimõtteliselt silmas seda, et poisid on bioloogiliselt programmeeritud metsikuteks röövlomadeks. Nende meelest on mehed metslased, kiskjalikud, seksuaalselt aplad, vägivaldsed

olendid, kes vägistavad, tapavad ja rüüstavad, kui naised ei täida oma tsiviliseerivat rolli ja neid ohjes ei hoia. „Iga ühiskond peab hoidma end sotsiaalsete sidemeteta mehe eest, sest ta on paljude ühiskonna pahede üldlevinud põhjus,“ kirjutab David Popenoe (1996:12). Evolutsioonipsühholoog Robert Wright „selgitas“ hiljuti, et naised ja mehed on evolutsiooniliselt nii erinevalt programmeeritud, nagu nad oleksid pärit eri planeetidelt. „Mehed“, kirjutas ta, „on loomult ahistavad, ülemäärase omandiinstinktiga, lihahimulised sead“ (1996:22). Konservatiivne kriitik Charles Murray kirjutas hiljuti, et noored mehed on „loomu poolest barbarid, kelle jaoks abielu ... on vältimatu tsiviliseeriv jõud“. *Sellised* sõnavõtte nimetan ma meeste mahategemiseks! (Kui sama oleks öelnud feministlik naine, oleks teda süüdistatud meestevihkamises.)

Terapeut Michael Gurian nõuab, et me aktsepteeriksime poiste „sissekodeeritud“ loomust. See „kood“ on tema meelest konkurentsihimuline ja agressiivne. „Agressioon ja füüsiliste riskide võtmine on poistesse sisse kodeeritud,“ kirjutab ta (1998:53). Gurian väidab, et talle meeldib seda sorti feminism, mis „ei ole meestevastane, aktsepteerib poisse sellistena, nagu need on, ning pigem armastab neid, mitte ei ürita nende loomust muuta“ (1998:53–4). Kas aga mehed ei ole „kodeeritud“ ka tundma kaastunnet, hoolima ja armastama? Kui me ei oleks „kodeeritud“ ka selleks, ei oleks me kunagi välja töötanud sotsiaalpoliitikat, mis julgustaks mehi lastega tegelema. Me kehtestaksime hoopis piiranguid, et kaitsta lapsi täiskasvanud meesteks nimetatavate bioloogiliselt programmeeritud vägivaldsete loomade eest.

Õnneks teame me, et see ei ole nii. Me töötame välja strateegiaid, et julgustada mehi aktiivsemalt isarolli täitma, sest me teame, et ka mehed on võimelised tundma kogu emotsioonide skaalat, mis võimaldab neil olla armastav lapsevanem. Küsimus ei ole selles, kas meile on või ei ole midagi sisse kodeeritud, vaid pigem selles, millised sissekodeeritud elemendid me otsustame ausse tõsta ja milliseid kahtluse alla seada.

Oletagem siiski, et meie oponentidel on õigus. Oletame, et vägivald ja agressiivsus on meestele sisse kodeeritud. Ütleme, et kalduvus vägivaldale on kaasasündinud, sünnieelse testosteroonikokteili vältimatu saadus. Ja siis? Just see panebki küsima. Me peame ikkagi otsustama, kas korraldada ühiskond nii, et maksimeerida poiste „loomupärast“ kalduvust vägivaldale, või nii, et seda minimeerida? Üksnes bioloogiaga ei saa sellele küsimusele vastata ning nentides, et poisid jäävad poisteks ja riigis abitult õlgu kehitades jätame hooletusse oma poliitilise vastutuse (vt Miedzian, 1991).

Vaja on erinevaid sekkumisstrateegiaid, et astuda vastu mõtteviisile, mis võrdsustab mehelikkuse vägivaldaga – ja moodustab osa järeleandmatust mehelikkuse ideoloogiast, mis on õppijate

suhtarvude, õpitulemuste ja käitumise soolõhe tuumaks. Briti keskkooliõpetajad Jonathan Salisbury ja David Jackson (1997) soovivad, nagu kuulutab ka nende raamatu pealkiri, esitada väljakutse traditsioonilisele mehelikkusele. Nende raamat pakub praktilisi nõuandeid, kuidas teismelistega eri teemasid käsitleda, kuidas tegeleda hirmudega, ületada ärevust ja lubada õpetajatel hajutada müüte, julgustada koostööd ja ära hoida vägivaldseid lahendusi tajutud probleemidele. Kõige väärtuslikum osa raamatust aitab poistel dekonstrueerida seksuaalsusega seotud müüte ning võidelda seksuaalse ahistamise ja vägivalla vastu. „Me usume, et mehelik vägivald on teadlik, tahtlik ja eesmärgipärane,“ ütlevad Salisbury ja Jackson (1997:108). „See tuleneb meeste ja poiste püüdest luua ja alal hoida meheliku võimu ja kontrolli süsteemi, mis toob neile pidevalt kasu.“

Kui me tõesti tahame poisse päästa ja kaitsta ning poisipõlve ausse tõsta, on meie ülesanne leida, kuidas sellist mehelikkuse ideoloogiat paljastada ja kõigutada, kuidas lõhkuda pealiskaudset „poisid jäävad poisteks“ mudelit ning murendada poiste süüdimatusetunnet.

Tõde on selles, et valitsev mehelikkuse ideoloogia on probleem nii *tüdrukute* kui ka *poiste* jaoks. Sellest lähtudes on meie tugevaim liitlane minu meelest naisliikumine.

Muidugi avas feminism naiste ja tüdrukute jaoks uusi võimalusi ja muutis käitumisreegleid: seksuaalne ahistamine töökohal ei ole enam tavapärane; kohtinguvägistamised ei ole enam „kohtinguetiketi“ osa; koolides on edukalt kahtluse alla seatud nii varjatud kui avalikke tüdrukute diskrimineerimise vorme, nt tüdrukute suunamist kodundusetundi, kuigi nad pigem valiksid füüsika, tüdrukute kõrvalejätmist sõjakoolidest ja kehalise kasvatuse tundidest, anatoomiatundides pornograafiliste slaidide kasutamist. Unustada ei saa ka kohtuvaidlusi õpetajate ja kaaslaste poolse koolikiusamise ja seksuaalse ahistamise juhtumites.

Lisaks on feminism andnud ideid, kuidas olla uut moodi poiss ja mees, lähtudes õiglustundest, väärtustades võrdsust ja väljendades rikkalikumat emotsioonide skaalat. Mulle meenub tabav feminismimääratlus, et tegu on radikaalse ideega, mille kohaselt naised on inimesed. Feministid tunduvad uskuvat ka ennekuulmatut oletust, et kui pakkuda poistele – ja ka meestele – piisavalt armastust, kaastunnet ja tuge, ei peagi poisid jääma poisteks. Poisid võivad saada meesteks ja enamgi veel, neist võivad saada inimesed.

Selles osas poiste ja tüdrukute huvid kattuvad. Me ei ole pärit ei Marsilt ega Veenuselt, vaid Maalt ning siin, planeet Maal, saaksime kõik hästi hakkama, kui võtaksime kuulda Olof Palme sõnu: „Tänapäeva Rootsis on omaks võetud põhimõte, et seame eesmärgiks muutuse, mis

vabastab nii mehed kui ka naised traditsiooniliste soorollide piiravatest mõjudest“ (Palme, 1972). Tüdrukuid takistasid koolis edu saavutamast nii institutsioonilised kui struktuursed tõkked ning ka traditsioonilised arusaamad naiselikkusest. Kui naised ja tüdrukud seadsid traditsioonilise ideoloogia kahtluse alla, suutsid nad edukalt murda ka institutsioonilisi tõkkeid. Poisse takistab koolis edukalt edasi jõudmast takerdumine traditsioonilisse mehelikkuse ideoloogiasse. Mulle tundub, et õpetajatele ja vanematele, kes soovivad leida abinõusid tänapäeva poistega seotud kriisi lahendamiseks, oleks kõigepealt vaja mõista seda ideoloogiat. See oleks sisenemiskoht, mis võimaldaks poistel täielikult omaks võtta terviklikuma mehelikkusekäsituse – sellise, mis koguni innustaks neid koolis hästi õppima.

Kirjandus

Adams, Lorraine ja Dale Russakoff. "Dissecting Columbine's Cult of the Athlete" in The Washington Post, 15 July 1999.

Alapeatükk "Advantages for Girls" ühesoolise hariduse riikliku ühenduse veebilehel, vt:
<http://www.singlesexschools.org/research-forgirls.htm>

Ameerika kõrgharidusega naiste ühendus, How Schools Shortchange Girls: The AAUW Report, A Study of Major Findings on Girls and Education (Washington, D. C.: American Association of University Women Educational Foundation, 1992).

Gender Gaps: Where Schools Still Fail Our Children. New York: Marlowe and Co., 1999.

Astin, Alexander. What Matters in College: Four Critical Years Revisited. New York: Jossey-Bass, 1997.

Bailey, Susan McGee ja Patricia B. Campbell, "The Gender Wars in Education" in WCW Research Report, Wellesley: Wellesley Center for Research on Women, 1999/2000.

Baker, David ja Deborah Perkins Jones. "Creating Gender Equality: Cross-National Gender Stratification and Mathematical Performance" in Sociology of Education 66(2), April 1993.

Biddulph, Steve. Raising Boys. Berkeley: Ten Speed Press, 1999.

Brannon, Robert ja Deborah David, toim., The Forty-Nine Per Cent Majority. Lexington, MA: Addison-Wesley, 1976.

Brown, Lyn Mikeal ja Carol Gilligan. Meeting at the Crossroads. New York: Ballantine, 1992.

Coleman, James. The Adolescent Society. New York: Harper and Row, 1961.

Compton, Jonathan, Frankie Santos Laanan ja Soko Starobin, "Career and Technical Education as Pathways: Factors Influencing Postcollege Earnings of Selected Career Clusters". *Journal of Education for Students*, 15(1-2), jaanuar 2010, lk 93–113.

Connell, R. W. "Teaching the Boys: New Research on Masculinity, and Gender Strategies for Schools". *Teachers College Record* 98(2), talv 1996.

Correll, Shelley. "Gender and the Career Choice Process: The Role of Biased Self-Assessments". *American Journal of Sociology*, 106(6), mai 2001, lk 1691–1730.

Crozier, Patience W. "Forcing Boys to be Boys: The Persecution of Gender Non-Conforming Youth". *Boston College Third World Law Journal*, 21(1), 2001, lk 123-144.

Datnow, Amanda, Lea Hubbard ja Elisabeth Woody. "Is Single Gender Schooling Viable in the Public Sector? Lessons from California's Pilot Program" A report to the State of California, mai 2001.

Dewey, John. "Is Coeducation Injurious to Girls?". *Ladies Home Journal*, 11. juuni 1911.

Epstein, Cynthia Fuchs. *Deceptive Distinctions*. New Haven: Yale University Press, 1988.

"Sex Segregation in Education." (koos Deborah Gambsiga). 2001. *The Encyclopedia of Women and Gender*. Vol. 2. 983-990.

"Similarity and Difference: The Sociology of Gender Distinction." 1999. Janet Saltzman Chafetz, toim. *Handbook of the Sociology of Gender*. N.Y.: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

"Multiple Myths and Outcomes of Sex Segregation," 1997. *New York Law School Journal of Human Rights*. XIV (1. osa). 185-210.

"Fear of Classmates,". *USA Today*, 22. aprill 1999, lk A1.

Garbarino, James. *Lost Boys: Why Our Sons Turn Violent and How We Can Save Them*. New York: The Free Press, 1999.

"Gender Differences in Goal Fulfillment and Education Choices". Stockholm: Skolverket. 2006.

Gilbert, Rob ja Pam Gilbert. *Masculinity Goes to School*. London: Routledge, 1998.

Gilborne, David. *Race, Ethnicity and Education*. London: Unwin, Hyman, 1990.

Gilligan, Carol. *Different Voice*. Cambridge: Harvard University Press, 1982.

Gilligan, James. *Violence*. New York: Vintage, 1997.

Goffman, Erving. *Stigma*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1963.

Gorki, Eric. "College Gender Gap Favoring Women Stops Growing". *The Washington Post*, 26. jaanuar 2010.

Gurian, Michael. *The Wonder of Boys*. New York: Tarcher/Putnam, 1996.

A Fine Young Man. New York: Tarcher/Putnam, 1998.

Guiso, Luigi, Ferdinando Monte, Paola Sapienza ja Luigi Zingales. "Culture, Gender, and Math". *Science*, 320, 30. mai 2008, lk 1164-1165.

Haag, Pamela. "Single-Sex Education in Grades K-12: What Does the Research Tell Us?" in *Separated by Sex: A Critical Look at Single-Sex Education for Girls* (Washington, D. C. American Association of University Women Educational Foundation, 1998).

"Half of teens have heard of a gun threat at school,". *USA Today*, 27. november 2001, 6D.

Hall, G. Stanley. "The Awkward Age" in *Appleton's Magazine*, August, 1900.

Higginson, Thomas Wentworth "Sex and Education". *The Woman's Journal*, 1874, juhtkiri, lk 1; uustrükk: *History of Woman Suffrage*, S. B. Anthony, E. C. Stanton ja M. J. Gage, toim., New York: Woman Suffrage Association Press. 3. köide.

Hyde, Janet, Sara Lindberg, Marcia Linn, Amy Ellis ja Caroline Williams, "Gender Similarities Characterize Math Performance". *Science*, 321, juuli 2008, lk 494–495.

Jencks, Christopher ja David Riesman, *The Academic Revolution*. Chicago: University of Chicago Press, 1977.

Juvonen, Jaana, Sandra Graham ja Mark Schuster, "Bullying among Young Adolescents: The Strong, the Weak and the Troubled". *Pediatrics*, 112(6), detsember 2003, lk 1231–1237.

Kimmel, Michael. *Manhood in America: A Cultural History*. New York: The Free Press, 1996.

The Gendered Society. New York: Oxford University Press, 2000.

Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men. New York: HarperCollins, 2008.

Kindlon, Dan ja Michael Thompson. *Raising Cain: Protecting the Emotional Life of Boys*. New York: Ballantine, 1999.

Kleinfeld, Judith. "Student Performance: Males Versus Females". *The Public Interest*, talv 1999.

"The State of American Boyhood". *Gender Issues*, 27. mai 2009.

Kling, Arthur. "Testosterone and Aggressive Behavior in Man and Non-human Primates". *Hormonal Correlates of Behavior*, (B. Eleftheriou ja R. Sprott, toim.). New York: Plenum, 1975.

Knickerbocker, Brad. "Young and Male in America: It's Hard being a Boy" in *Christian Science Monitor*, 29. aprill 1999.

Koerner, Brendan. "Where the Boys Aren't". *U. S. News and World Report*, 8. veebruar 1999.

Lee, Valerie. "Is Single-Sex Secondary Schooling a Solution to the Problem of Gender Inequity?" in *Separated by Sex: A Critical Look at Single-Sex Education for Girl and Anthony Byrk, "Effects of Single-Sex Secondary Schools on Student Achievement and Attitudes"*. *Journal of Educational Psychology*, 78, 1986.

Leslie, Connie. "Separate and Unequal?". *Newsweek*, 23. märts 1998, lk 55;

Lesko, Nancy, toim. *Masculinities and Schools*. Newbury Park, CA: Sage Publications, 2000.

Lewin, Tamar. "American Colleges Begin to Ask, Where Have All the Men Gone?". *The New York Times*, 6. detsember 1998.

Limber, S. P., P. Cunningham, V. Florx, J. Ivey, M. Nation, S. Chai, ja G. Melton. "Bullying Among School Children: Preliminary Findings from a School-Based Intervention Program." Ettekanne 5. rahvusvahelisel perevõgivala uurimise konverentsil Durhamis, juunis 1997.

Mac an Ghail, Mairtin. *The Making of Men: Masculinities, Sexualities and Schooling*. London: Open University Press, 1994.

"'What About the Boys?': Schooling, Class and Crisis Masculinity". *Sociological Review*, 44(3), 1996.

Macleod, David. *Building Character in the American Boy*. Madison: University of Wisconsin Press, 1983.

Herbert Marsh, "Effects of Attending Single Sex and Coeducational High Schools on Achievement, Attitudes, Behaviors and Sex Differences" in *Journal of Educational Psychology* 81(1), 1989.

Martino, Wayne. "Gendered Learning Practices: Exploring the Costs of Hegemonic Masculinity for Girls and Boys in Schools" in *Gender Equity: A Framework for Australian Schools*. Canberra, 1997.

"'Cool Boys,' 'Party Animals,' 'Squids,' and 'Poofers': Interrogating the Dynamics and Politics of Adolescent Masculinities in School". *British Journal of Sociology of Education*, 20(2), 1999.

McFee, William McFee. Lugeja kiri. The Nation, 20. juuli 1927, lk 2.

Mead, Sara, "The Truth About Boys and Girls" The Education Sector Report, June 27, 2006.

Mechling, Jay. "Male Gender Display as a Boy Scout Camp". Children and their Organizations: Investigations in American Culture, toim. R. Timothy Sieber ja Andrew Gordon.

Boston. G. K. Hall, 1981. Miedzian, Myriam. Boys will be Boys: Breaking the Link Between Masculinity and Violence. New York: Doubleday, 1991.

Millett, Kate. Sexual Politics. New York: Random House, 1969.

Mills, Martin. "Disrupting the 'What About the Boys?' Discourse: Stories from Australia". Ettekanne meesuuringute konverentsil, SUNY at Stony Brook, 6. august 1998. Bob Lingard. "Masculinity Politics, Myths and Boys' Schooling: A Review Essay". British Journal of Educational Studies, 45(3), september 1997.

Mortenson, Tom. "The State of American Manhood" a Postsecondary Education Opportunity report, September, 2006; vt: www.postsecondary.org

Murray, Charles. "The Emerging British Underclass" London: IEA Health and Welfare Unit, 1990.

Nansel, T.R., M. Overpeck, R. S. Pilla, W. J. Ruan, B. Simons-Moore and P. Scheidt. "Bullying Behaviors among U.S. Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment". Journal of the American Medical Association (JAMA) 285(16), 2001, lk 2094-2100;

"News of the Weak in Review". The Nation, 15. november 1999.

Noguera, Pedro. The Trouble with Black Boys. New York: Jossey Bass, 2008.

Palme, Olaf. "The Emancipation of Man". Journal of Social Issues, 1972.

Pettigrew, Thomas. "A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory" in Journal of Personality and Social Psychology, 90(5), mai 2006.

Pollack, William. Real Boys: Rescuing Our Sons from the Myths of Boyhood. New York: Henry Holt, 1998.

Popenoe, David. Life Without Father. New York: The Free Press, 1996.

Priest, R., A. Vitters ja H. Prince, "Coeducation at West Point". Armed Forces and Society, 4(4), 1978.

Puffer, J. Adams. The Boy and His Gang. Boston: Houghton, Mifflin, 1912.

"Report: Girls are Smarter than Boys". The Stockton Record, 20. september 2003.

Riesman, David. "A Margin of Difference: The Case for Single-Sex Education". Social Roles and Social Institutions: Essays in Honor of Rose Laub Coser, (J. R. Blau ja N. Goodman, toim.) Boulder: Westview Press, 1991.

Rosenthal, Robert ja Leonore Jacobson. Pygmalion in the Classroom: Teacher Expectations and Pupils' Intellectual Development. New York: Irvington, 1992.

Rotundo, E. Anthony. American Manhood: Transformations of Masculinity from the Revolution to the Present Era. New York: basic Books, 1993.

Salisbury, Jonathan ja David Jackson. Challenging Macho Values: Practical Ways of Working with Adolescent Boys. London: The Falmer Press, 1996.

Sapolsky, Robert. The Trouble with Testosterone. New York: Simon and Schuster, 1997.

Sax, Leonard. Boys Adrift. New York: Basic Books, 2007.

Silverstein, Olga ja Beth Rashbaum. The Courage to Raise Good Men. New York: Penguin, 1995.

Stearns, Peter. American Cool. New York: New York University Press, 1994.

Swedish National Agency for Higher Education. "Women and Men in Higher Education". Aruanne 2008: 48R

Tavris, Carol. The Mismeasure of Woman. New York: Simon and Schuster, 1992.

Tschantz, Jennifer ja Joy Markowitz. Gender and Special Education: Current State Data Collection, jaanuar 2003.

National Association of Directors of Special Education Incorporated,
www.nasdse.org_/publications/gender.pdf#search=%22special%20education%20gender%22

Whitaker, Charles. "Do Black Males Need Special Schools?". Ebony, märts 1991.

Whitmire, Richard. Why Boys Fail. Washington, DC: AMACON Press. 2010.

Wright, Robert. "The Dissent of Woman: What Feminists can Learn from Darwinism" in matters of Life and Death: Demos Quarterly, 10, 1996.

Yates, Lyn. "Gender Equity and the Boys Debate: What Sort of Challenge is it?". British Journal of Sociology of Education 18(3), 1997.

"The 'What About the Boys?' Debate as a Public Policy Issue" in *Masculinities and Schools* (N. Lesko, toim.). Newbury Park, CA: Sage Publications, 2000.

Zachary, G. Pascal. "Boys Used to be Boys, But Do Some Now See Boyhood as a Malady". *The Wall Street Journal*, 2. mai 1997.